

Archeologienota

Poperinge Casselstraat 67

Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Poperinge, Casselstraat 67. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur

Charlotte Verhaeghe
Met bijdragen van Delphine Saelens

Erkende archeoloog

BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer

2020-0476

Plaats en datum

Gent, 23 april 2020

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1420
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

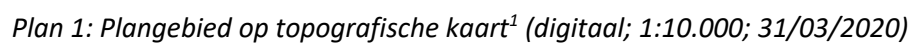
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Juridisch kader en onderzoektraject	4
1.3	Aanleiding	4
1.4	Huidige situatie en geplande werken	5
1.4.1	Huidige situatie	5
1.4.2	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.5	Randvoorwaarden	8
2	Bureauonderzoek	11
2.1	Werkwijze en strategie	11
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	11
2.1.2	Onderzoeksvragen	11
2.1.3	Methoden en technieken.....	11
2.2	Assessment	13
2.2.1	Landschappelijk kader	13
2.2.2	Historisch kader	23
2.2.3	Cartografische bronnen	25
2.2.4	Orthofotografische bronnen (zie Plan 19 tot Plan 20)	26
2.2.5	Archeologisch kader	37
2.3	Synthese onderzoeksresultaten.....	51
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	51
2.3.2	Archeologische verwachting.....	51
2.3.3	Syntheseplan	52
2.4	Besluit.....	53
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering en afweging noodzaak verder vooronderzoek.....	53
3	Samenvatting.....	55
4	Bijlagen	55
4.1	Inplantingsplan	55
4.2	Snede nieuwbouw.....	55
4.3	Snede nieuwe loods	55
5	Lijsten.....	56
5.1	Figurenlijst.....	56
5.2	Plannenlijst.....	56
5.3	Tabellenlijst	57
6	Bibliografie	57

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Poperinge, Casselstraat 67		
Ligging	Casselstraat 67, 8970 Poperinge, West-Vlaanderen		
Kadaster	Poperinge, 1 ^{ste} afdeling, Sectie F, Perceel 888d.		
Coördinaten	Noord:	x: 33917.0	y: 172617.5
	Oost:	x: 33965.2	y: 172591.1
	Zuid:	x: 33962.2	y: 172584.9
	West:	x: 33911.8	y: 172607.2
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2020-0476		
Bureauonderzoek	Projectcode	2020C456	
	Erkende archeoloog	Charlotte Verhaeghe (Erkenningsnummer: 2018/00202)	
	Betrokken actoren	/	
	Betrokken derden	/	

¹ AGIV 2020d

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)² (digitaal; 1:250; 31/03/2020)² AGIV 2020b

1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van twee nieuwe gebouwen met bijbehorende infiltratieputten, waterputten en rioleringen) die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied aan de Casselstraat te Poperinge bedraagt meer dan 300 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van ca. 247 m². Het terrein valt buiten een beschermde archeologische site, maar ligt wel in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA,

gebieden geen archeologie).³ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermde onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal.

Aangezien het plangebied in de archeologische zone 'Poperinge kernstad' ligt, de totale oppervlakte van de bodemingreep meer dan 300 m² en de geplande ingreep meer dan 100 m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.4 Huidige situatie en geplande werken

1.4.1 Huidige situatie

Het perceel is vandaag bebouwd met een vermoedelijke voormalige herberg uit het einde van de 19de eeuw. Het gebouw was tot voor kort in gebruik als woonhuis. Het gebouw staat tegen de oostelijke grens van het perceel. Aanpalend is een terras aanwezig. In het westelijk deel van het terrein staat nog een kleiner bijgebouw. Het overige deel van het perceel is ingericht als tuin. Mogelijk is een deel van het terrein reeds gedeeltelijk verstoord door de funderingen van het huidige gebouw. Er zijn geen kelders aanwezig.

Figuur 1: Zicht vanaf de Casselstraat op de voormalige 19de-eeuwse herberg.⁴

1.4.2 Geplande werken en bodemingrepen

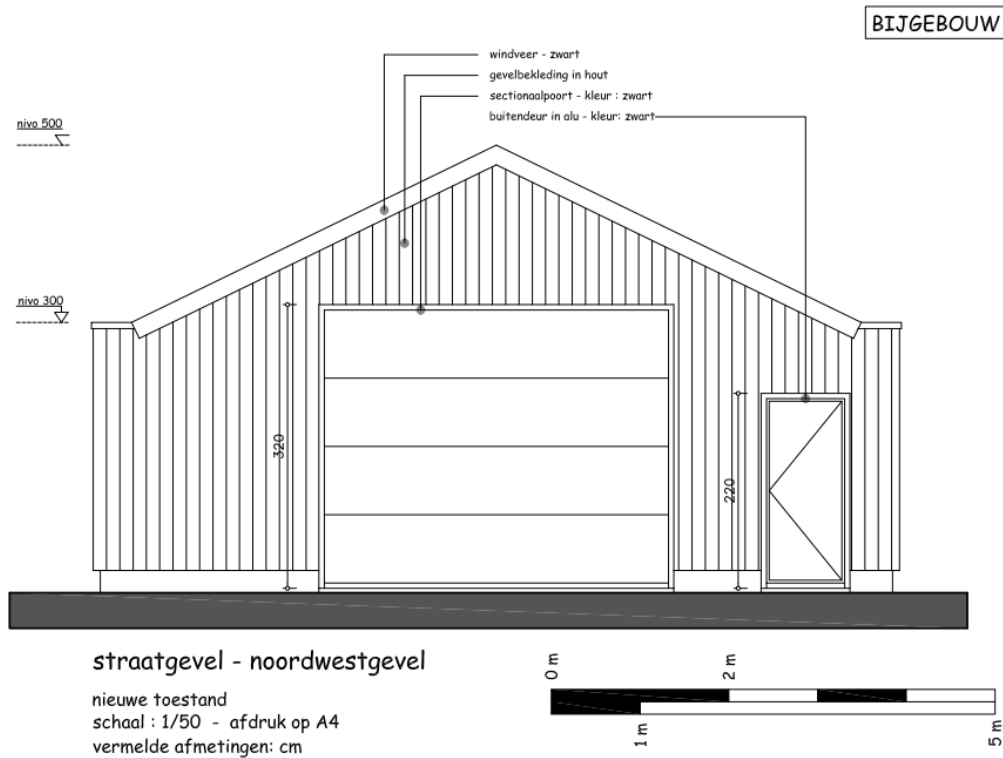
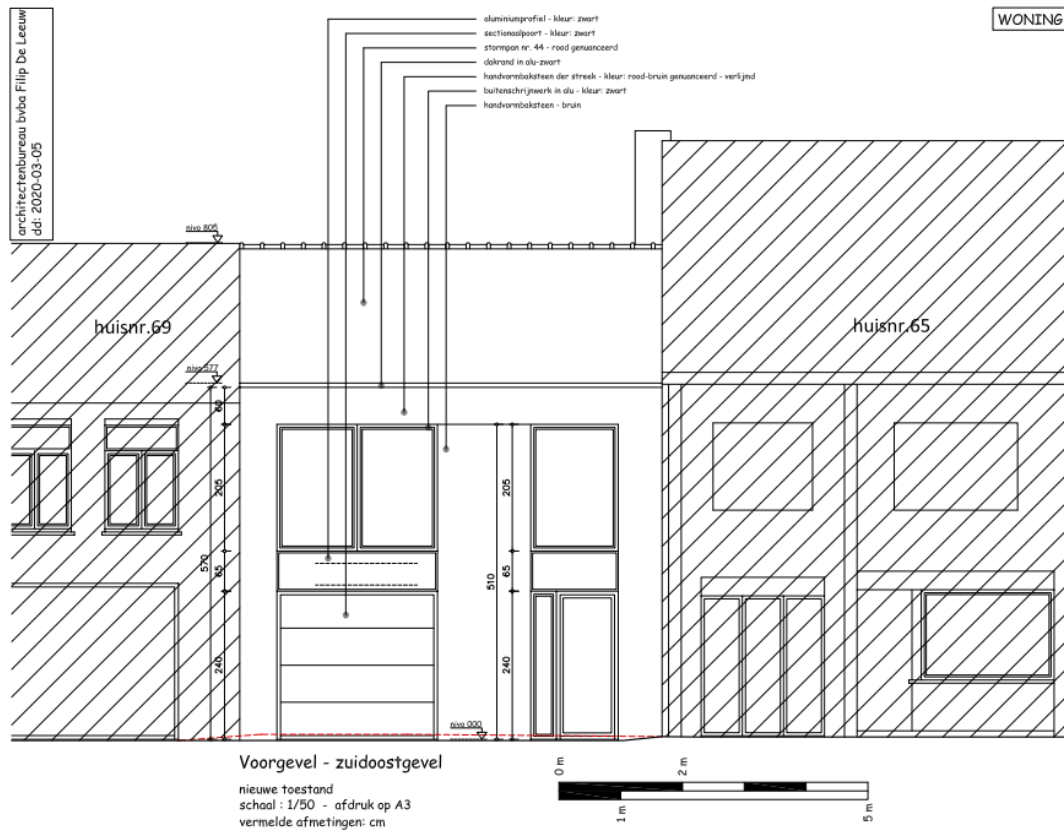
Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein een nieuwbouw en een nieuwe loods (zie bijlage 4.1 en Figuur 2). Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Aan de oostelijke grens van het terrein wordt het bestaande gebouw gesloopt en wordt een nieuwbouw opgetrokken (zie bijlage 4.2). Het gebouw heeft een oppervlakte van ca. 138 m². In het westelijk deel wordt het bestaande bijgebouw gesloopt en wordt een nieuwe loods opgetrokken met een oppervlakte van ca. 97 m² (zie bijlage 4.3). Daarnaast wordt nog een deel van het terrein verhard als oprit en terras (zie Plan 3 en bijlagen).

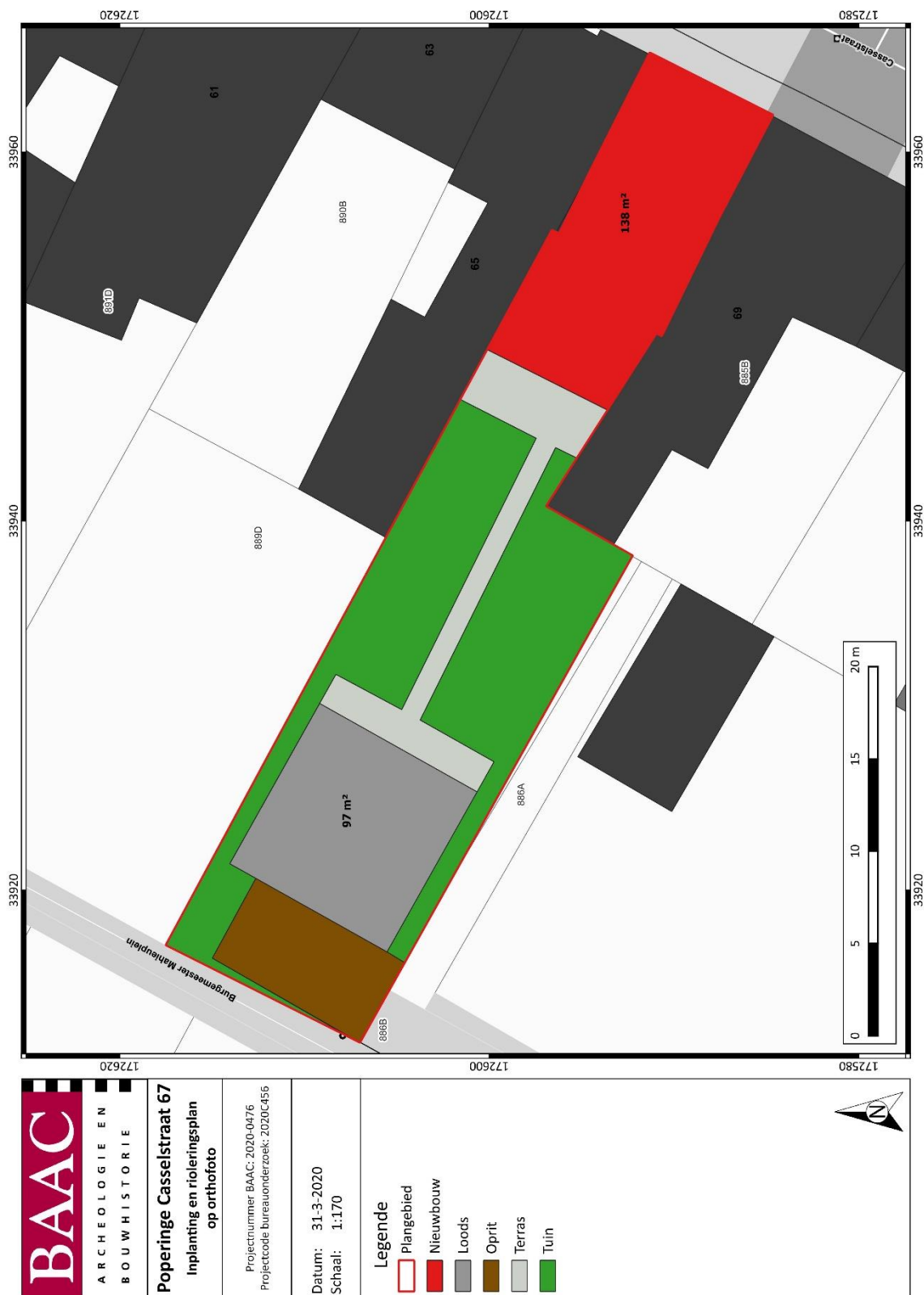
³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020

⁴ GOOGLE 2020

Figuur 2: Zuidoostgevel van de nieuwbouw en noordwestgevel van de nieuwe loods.⁵

⁵ Architectenbureau bvba Filip De Leeuw 2020.

Plan 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting⁶ op orthofoto⁷
(digitaal; 1:1; 31/03/2020)

⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁷ AGIV 2020c

Voor de aanleg van de nieuwbouw, de loods en bijbehorende verhardingen worden volgende graafwerken voorzien (zie Plan 4):

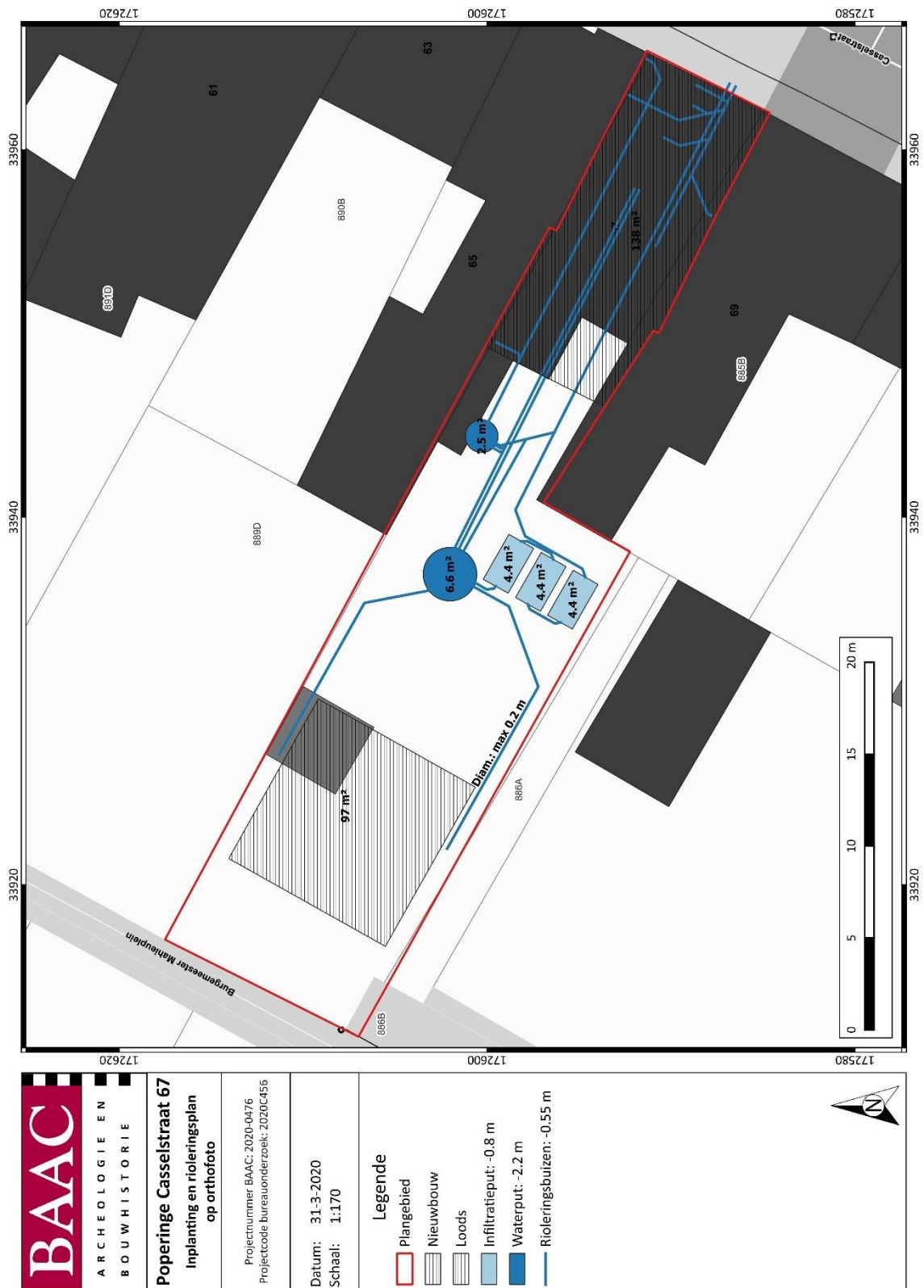
- **Huis:**
 - **Vloerplaat:** ca. 138 m²; 0.25 m diep.
 - **Funderingssleuven:** ca. 0.8 m breed, in totaal ca. 48 m²; 0.8 m diep
- **Loods:**
 - **Vloerplaat:** ca. 97 m²; 0.2 m diep
 - **Funderingsvoeten:** 6 voeten van ca. 0.6 m²; 0.8 m diep
- **Riolering:**
 - **Rioleringsbuizen:**
 - een 20-tal buizen van maximaal 0.2 m breed (totale oppervlakte ca. 34 m²); maximaal 0.55 m diep.
 - **Infiltratieputten:** 3 putten van ca. 4.4 m² (totale oppervlakte ca. 13.2 m²; 0.8 m diep.
 - **Waterputten:** 2 waterputten van respectievelijk 2.5 en 6.6 m², beide 2.2 m diep.
- **Verharding**
 - Oprit: 1 zone van ca. 46 m², 0.25 m diep
 - Terras en aansluitend pad: ca. 60 m², 0.25 m diep

Impactanalyse

Als de graafwerken die nieuwe verstoringen zullen veroorzaken opgeteld worden, bedraagt de totale verstoring **ca. 446 m²** (zie Plan 5). Hiervan wordt ca. **341 m² tot maximaal 0.25 m diepte** gegraven. Dit ter hoogte van de nieuwe loods, de nieuwbouw en de geplande verhardingen. Voor de rioleringen wordt **18 m² maximaal tot 0.55 m diepte** gegraven. Dit verspreid over een 20-tal leidingen van maximaal 0.2 m breedte. In **65 m² wordt tot 0.8 m diepte** gegraven. Dit ter hoogte van 10 verschillende plekken (6 funderingsvoeten, funderingssleuven en 3 infiltratieputten). **9.1 m² wordt tot 2.2 m diepte** gegraven. Dit voor de twee geplande waterputten.

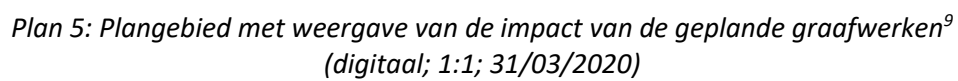
1.5 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat er nog gebouwen op het terrein staan die moeten worden gesloopt, betreft het een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat eventueel verder vooronderzoek met ingreep in de bodem, zoals gesteld in het programma van maatregelen, op een later tijdstip, na de sloop van de gebouwen uitgevoerd dient te worden.

Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting funderingen en riolering⁸
(digitaal; 1:1; 31/03/2020)

⁸ Plot van BAAC Vlaanderen op de GRB (AGIV 2020b)

BAAC Vlaanderen Rapport 1420

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.¹⁰

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Deventerkaart
- Villaretkaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Orthofotomozaïeken 1873, 1904, 1939 en 1981

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

¹⁰ CARTESIUS 2020

2.2 Assessment

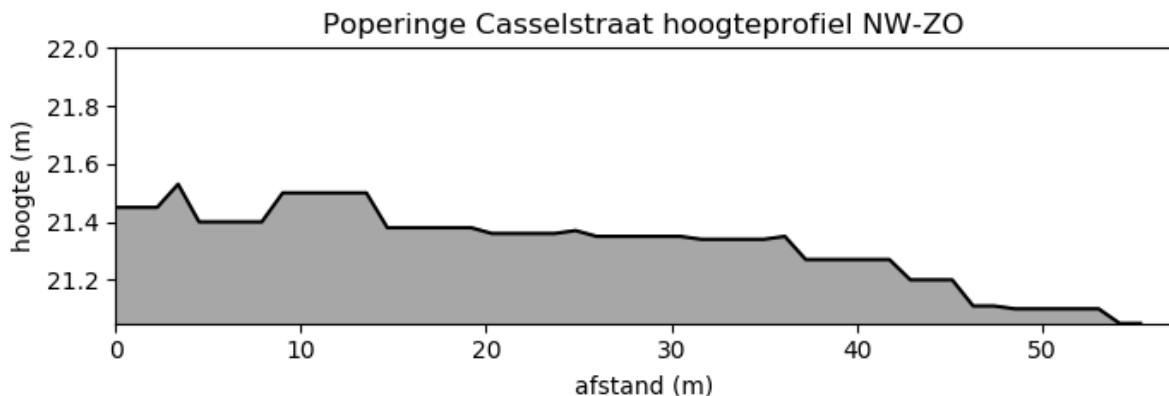
In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.2.1 Landschappelijk kader

Topografische situering

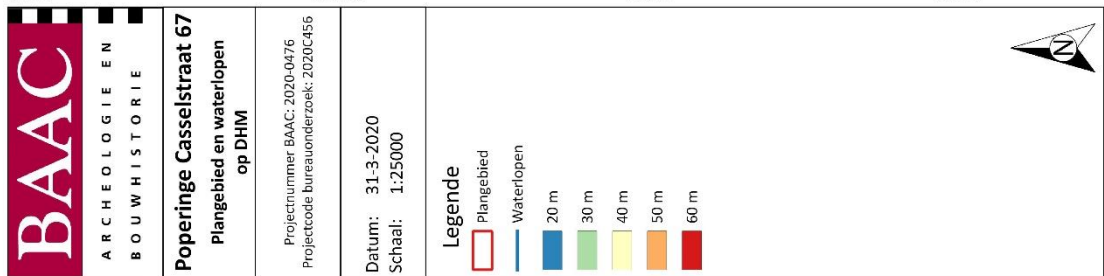
De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op de topografische kaart (zie Plan 1 en Plan 2). Het plangebied is gelegen aan de Casselstraat, in het historisch centrum van Poperinge. Het terrein ligt in matig-dichtbebouwde zone dat ingesloten wordt door de Casselstraat, de Koestraat en de Onze-Lieve-Vrouwekruisstraat, en een 500-tal meter verwijderd is van de Grote Markt. De Casselstraat is één van de belangrijkste uitvalswegen van de stad.

Het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 21.5 en 21.05 m + TAW. Het terrein loopt zeer licht af richting het zuidoosten (zie Figuur 3 en Plan 6). De wijdere omgeving van het terrein bevindt zich in de vallei van de Poperingevaart. Het terrein zelf ligt op een iets hoger gelegen zone tussen de depressies van de Bommelaarsbeek en de Poperingevaart (zie Plan 7).

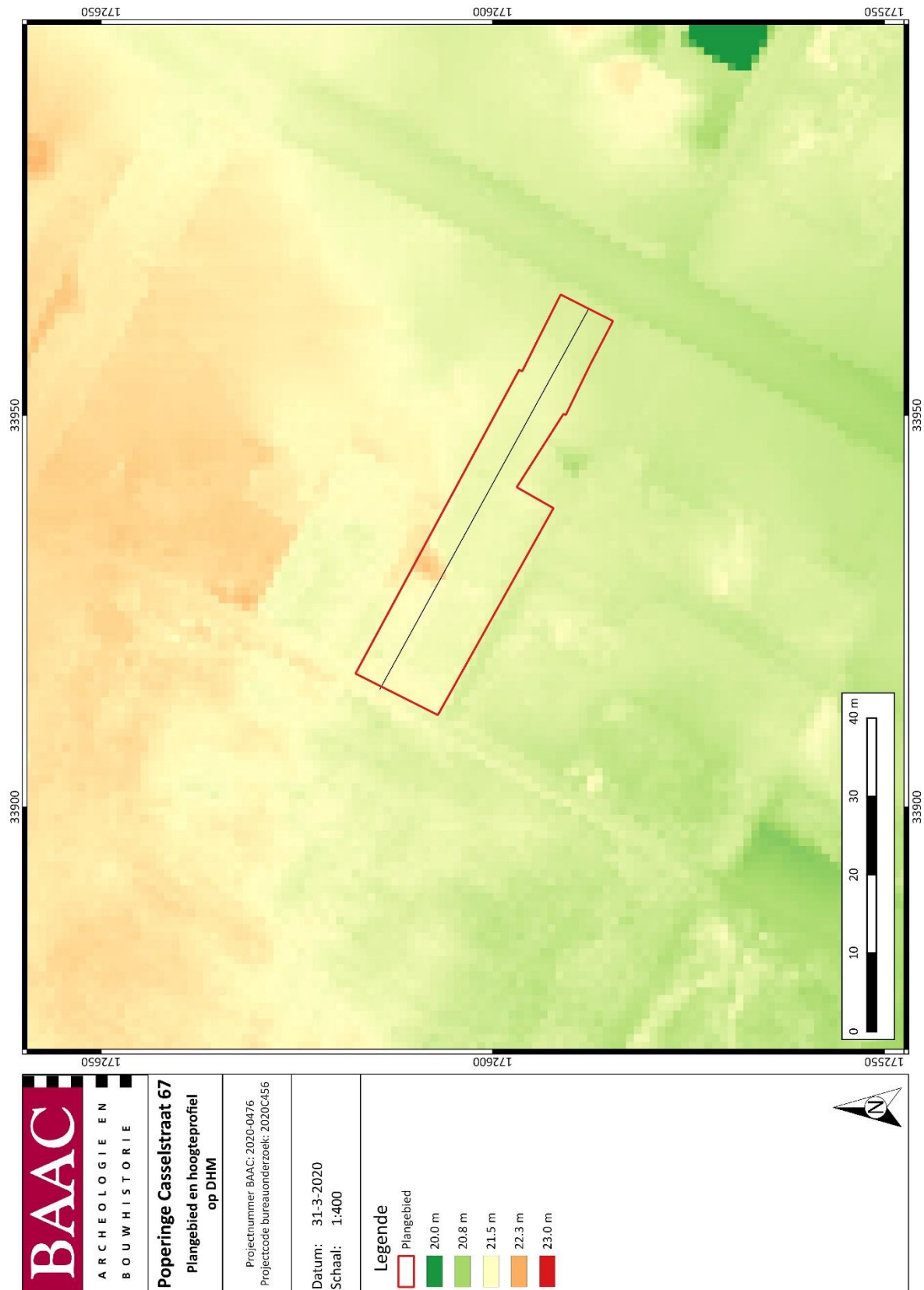
Figuur 3: Hoogteverloop terrein¹¹

¹¹ AGIV 2020a

*Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹² met waterwegen
(digitaal; 1:1; 31/03/2020)*

¹² AGIV 2020a

Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM¹³ (digitaal; 1:1; 31/03/2020)

¹³ AGIV 2020a

Landschappelijke situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in het interfluvium van de kustvlakte en de Leievallei.¹⁴ Deze regio wordt gekenmerkt door het interfluvium tussen de Leie en de IJzer. Deze brede kam loopt van Moorslede in het noordoosten naar Heuvelland in het zuidwesten. Reliëfverschillen zijn hier gering. De hoogste delen van de heuvelkam tussen Moorslede en Menen bereiken een hoogte van 60 m +TAW, terwijl de valleien zich op een hoogte van ongeveer 20 m +TAW bevinden.¹⁵

Paleogeen en neogeen (tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van het Lid van Aalbeke (zie Plan 8), dat deel uitmaakt van de formatie van Kortrijk. De bodem bestaat er uit donkergrijze tot blauwe klei met glimmers.¹⁶

Quartair

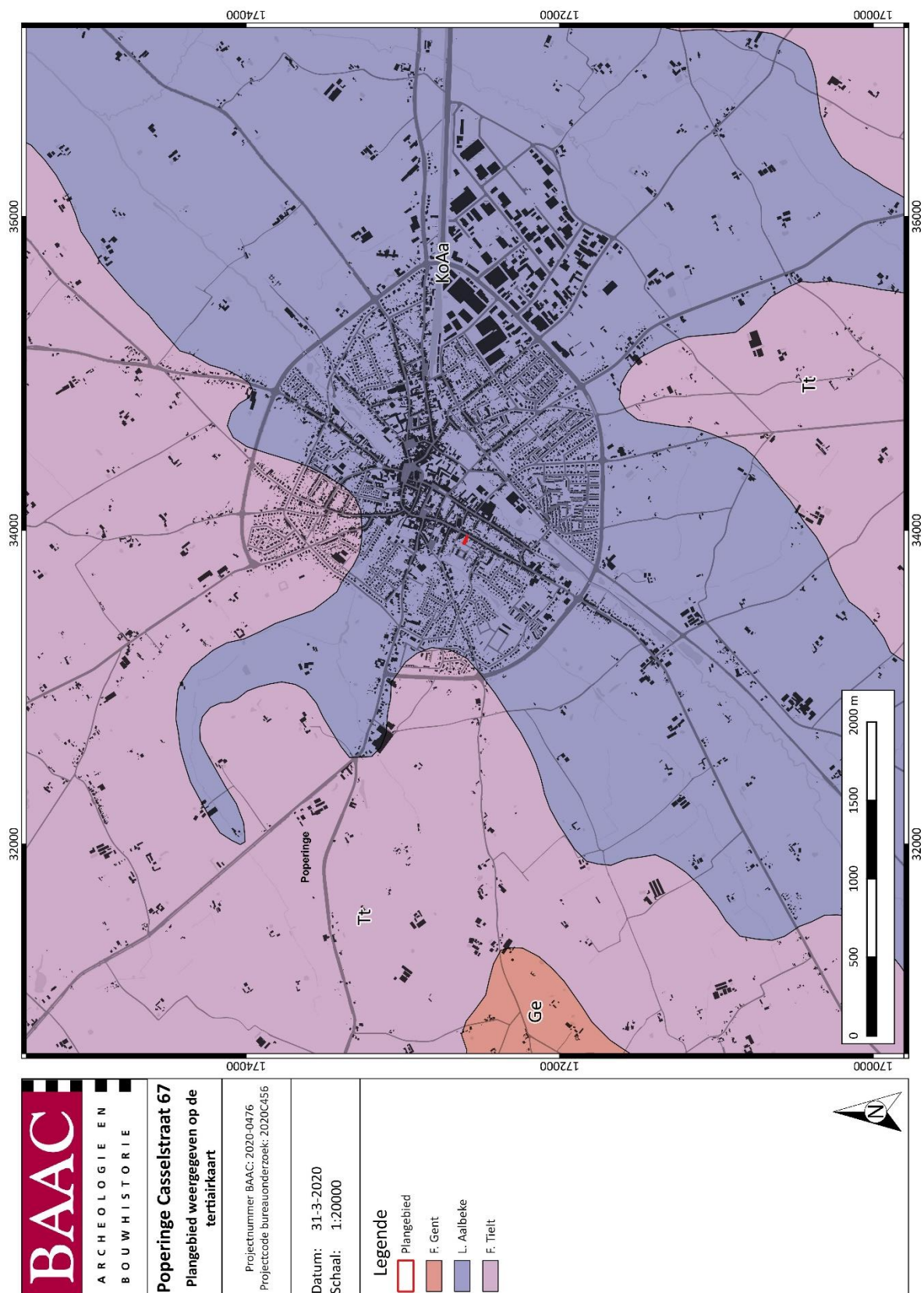
Op de quartairgeologische kaart schaal 1:200.000 is het plangebied gekarteerd als profieltype 10 (zie Plan 9). Dit profieltype wordt gekenmerkt door mogelijk aanwezige eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-holoceen; bestaande uit zand tot zandleem (zie Figuur 4). Daaronder zijn hellingsafzettingen van het quartair aanwezig, die zich bovenop fluviatiele afzettingen bevindt van het weichseliaan (laat-pleistoceen), met daaronder nog eolische afzettingen van het saaliaan (midden-pleistoceen).

Op de quartairgeologische kaart schaal 1:50.000 is het plangebied gekarteerd als profieltype 30 (zie Plan 10). De bodem bestaat er uit een weichseliaan bovenste zandige complex, met daaronder een weichseliaan onderste zandige complex. Daaronder bevindt zich saaliaan leem, met daaronder het tertiair substraat (zie Figuur 5).

¹⁴ DE MOOR & MOSTAERT 1993

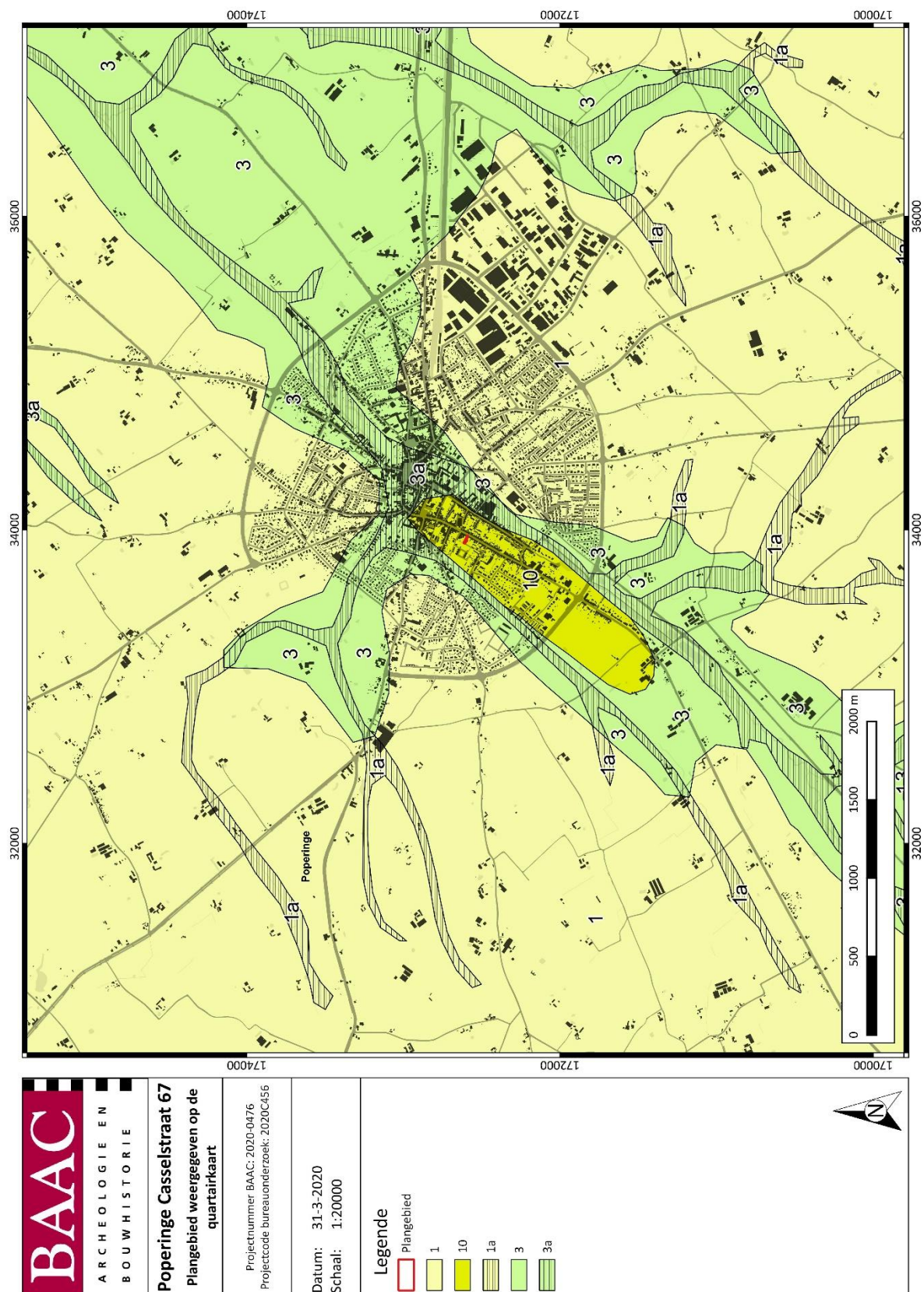
¹⁵ DE GEYTER 2001

¹⁶ DOV VLAANDEREN 2020b

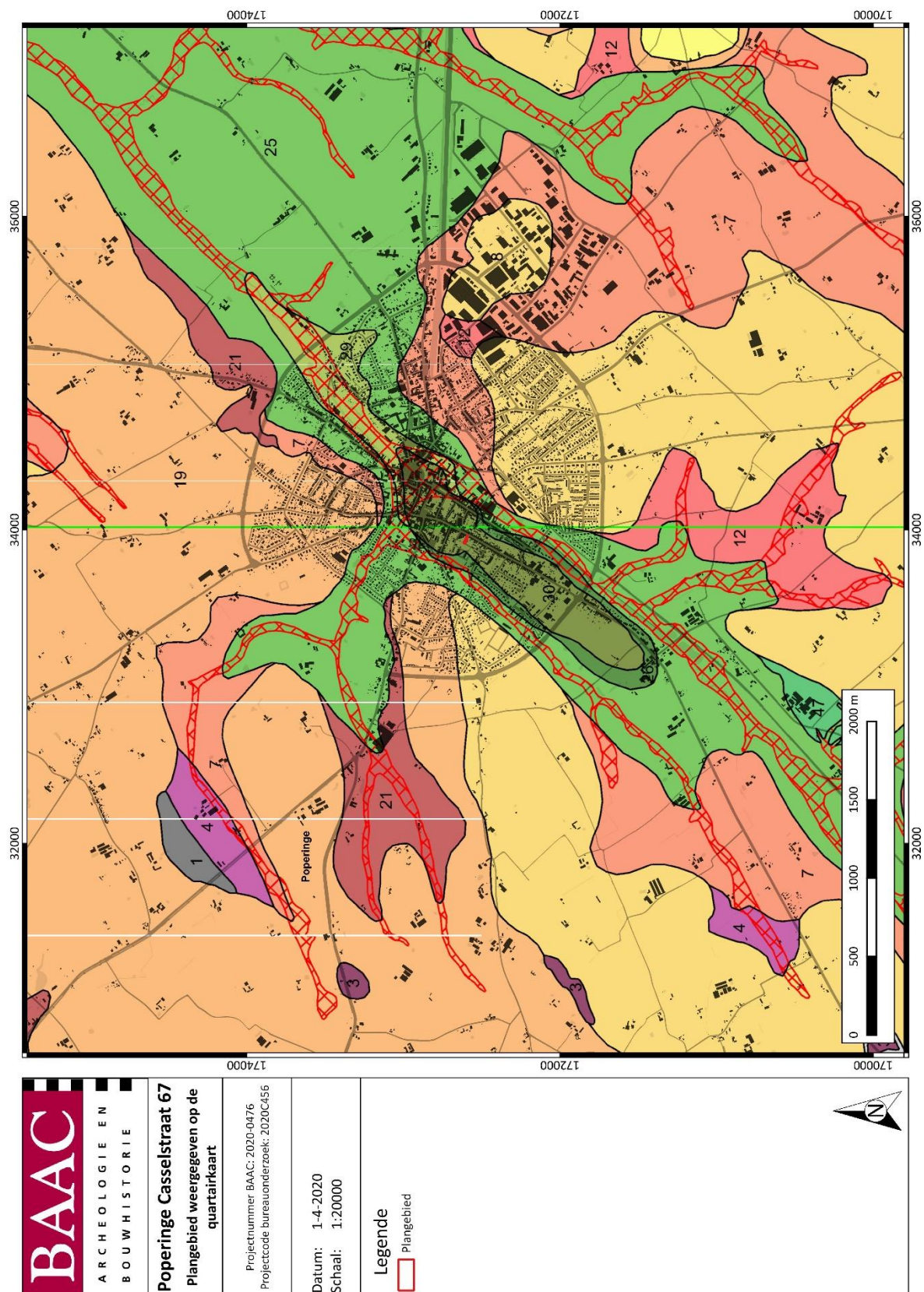
Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart¹⁷ (digitaal; 1:50.000; 31/03/2020)

¹⁷ DOV VLAANDEREN 2020b

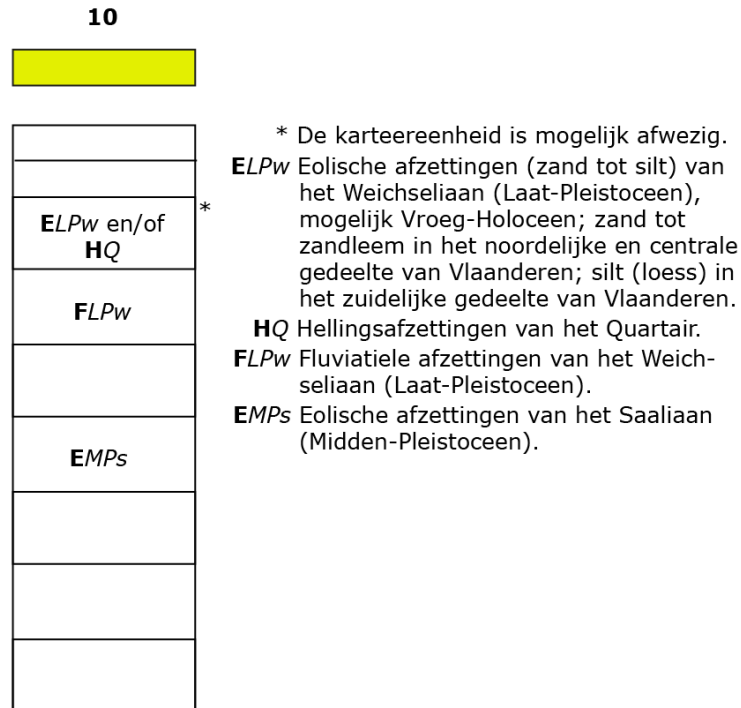
Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart¹⁸ (digitaal; 1:200.000; 31/03/2020)

¹⁸ DOV VLAANDEREN 2020c

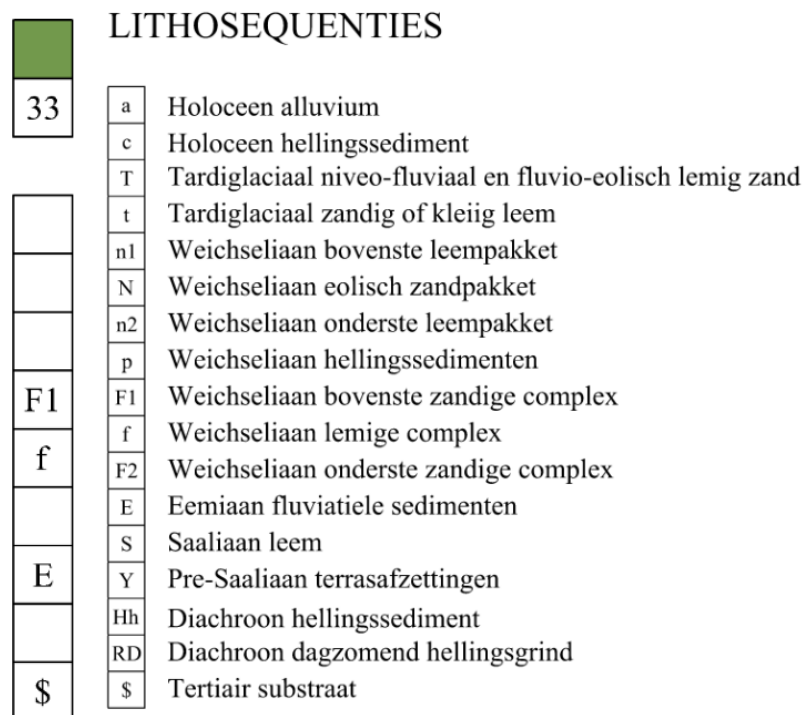

Plan 10: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000¹⁹ (digitaal; 1:50.000; 1/04/2020)

¹⁹ DOV VLAANDEREN 2020c

Figuur 4: Kenmerken van de quartairgeologische kaart schaal 1:200.000 betreffende het plangebied²⁰

Figuur 5: Kenmerken van de quartairgeologische kaart schaal 1:50.000 betreffende het plangebied²¹

²⁰ DOV VLAANDEREN 2020c

²¹ MATTHIJS 2002

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als bodemtype OB, en wordt grotendeels omringd door bodemtypes Lca, Ldp en Eepy (zie Plan 11).

Bodemtype OB bestaat uit kunstmatige gronden, meer bepaald bebouwde zones. Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden- E bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van.²²

Ter hoogte van bodemtype Lca bestaat de ondergrond uit een matig droge, zwak gleyige zandleembodem met een textuur B-horizont, of met een B-horizont met een weinig duidelijke kleur. De Ap rust er op een E-horizont van ca. 40 cm dik, of rechtstreeks op een textuur B-horizont. De textuur B-horizont is aangerijkt met klei en sesquioxiden. Deze bestaat uit een bruine zware zandleem. In vele gevallen komt een substraat voor op wisselende diepte. Roestverschijnselen beginnen tussen 80 en 120 cm. Deze gronden hebben meestal geen watergebrek, noch wateroverlast. De substraatgronden zijn in het voorjaar koud en laat te bewerken en kunnen in de zomer bij aanhoudende droogte aan watergebrek lijden. Ze zijn geschikt voor veeleisende teelten.²³

Ter hoogte van profieltype Ldp bestaat de bodem uit een matig natte, matig gleyige zandleembodem zonder profielontwikkeling. Deze omvatten colluviale gronden, gekenmerkt door een laag recent geërodeerd sediment. Meestal wordt op geringe tot matige diepte een bedolven textuur B (p(c), p1, po) of een Tertiair substraat aangetroffen. Het colluviaal dek onderscheidt zich van autochtone zandleem door de aanwezigheid van kleine houtskool- en baksteenrestjes. Bij het complex LdP zijn samen met de profielen zonder profielontwikkeling ook enkele bodems met minimale profielontwikkeling geassocieerd. Roestverschijnselen beginnen tussen 50 en 80 cm diepte. De waterhuishouding is goed in de zomer, maar wordt gekenmerkt door wateroverlast in de winter. Mits drainage zijn deze goede landbouwgronden voor alle teelten, alsook geschikt voor weiland.²⁴

Ter hoogte van profieltype Eepy wordt de bodem gekenmerkt door natte, sterk gleyige kleibodems met reductiehorizont, zonder profiel. De sedimenten worden zwaarder of fijner in de diepte. De humeuze bovengrond is donker grijsbruin en sterk humeus, met veel roest. De blauwgrijze reductiehorizont begint vanaf 100 cm diepte. Deze gronden zijn zeer nat en overstroomd soms tijdelijk in de winter. Ze zijn bijgevolg goed vochthoudend in de zomer. Ze zijn geschikt voor weiland, waarbij zodevertrapping veel voorkomt. Ze zijn niet geschikt voor akkerland.²⁵

De samenstelling van de bodem ter hoogte van de Casselstraat kan iets meer geduid worden aan de hand van de profielenregistratie in het kader van een opgraving op het aanpalend perceel aan de Koestraat (zie 2.2.5 Archeologisch kader, Koestraat 2013). Daar werd de moederbodem beschreven als bestaande uit siltig zand met leemlagen. De bodem was er opgebouwd uit een 25 tot 35 cm dikke bouwvoor, met daaronder een 20 tot 45 cm dikke sterk gebioturbeerde AC- of AB-horizont. De AB-horizont kwam voornamelijk voor op het hoger gelegen noordoostelijk deel van het terrein, terwijl de AC-horizont voornamelijk voorkwam op het lagergelegen zuidwestelijk deel van het terrein. Landschappelijk komt het terrein aan de Casselstraat overeen met het lagergelegen zuidwestelijk deel van het terrein, dat dus hoofdzakelijk bestond uit AC-profielen (zie Figuur 8).

²² VAN RANST & SYS 2000

²³ VAN RANST & SYS 2000

²⁴ VAN RANST & SYS 2000

²⁵ VAN RANST & SYS 2000

Plan 11: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen²⁶ (digitaal; 1:20.000; 1/04/20)

²⁶ DOV VLAANDEREN 2020a

2.2.2 Historisch kader²⁷

De eerste vertrouwbare vermelding van Poperinge stamt uit een document uit 987, waarbij de bezittingen van de Sint-Bertinusabdij in Poperinge worden beschreven. De oude benaming 'Pupringahem' met de vroegmiddeleeuwse suffix 'ingahem' zou etymologisch te ontleden zijn als Pupurn-inga-haim, oftewel de woonst van de familie van Pupurn. Al vanaf de 10de eeuw en mogelijk al de 8ste eeuw behoort het domein Poperinge toe aan de eerder vermelde Sint-Bertinusabdij. Deze uitzonderlijke positie van de stad, die dus niet onder het gezag van de graaf van Vlaanderen viel, verklaart waarom er nooit versterkingen zijn opgetrokken rond de stad.

Poperinge is ontwikkeld op een strategische plek in het landschap aan een kruising van de Vleterbeek en de Romeinse weg van Cassel naar de Vlaamse kustvlakte. Landschappelijk gezien ligt ze op een drogere rug tussen de vallei van de Bommelaarsbeek en de Vleterbeek, die in het centrum samenkomen. Vermoed wordt dat de stad teruggaat op een vroegere Romeinse nederzetting, die zich aan de voornoemde weg vanuit Cassel ontwikkelde. Dit werd echter nog niet archeologisch onderbouwd, buiten resten van de verharde Romeinse weg ter hoogte van de Casselstraat en de Gasthuisstraat. Uit opgravingen in de valleien van de Vleterbeek, Bommelaarsbeek en de Robaertbeek zijn wel aanwijzingen aan het licht gekomen van een intensief gebruik van de omgeving vanaf de ijzertijd. In het huidige stadscentrum ligt bijvoorbeeld een mogelijke rituele zone uit de ijzertijd.

De oudste kern van Poperinge ontwikkelde zich in de driehoek gevormd door de Hondstraat, Bommelaarsbeek en Vleterbeek. Hier werd de eerste kerk – de Sint-Bertinuskerk – opgericht en lag de proosdij van de gelijknamige abdij uit Saint-Omer (het zgn. Vroonhof).

Vanaf het einde van de 11de eeuw kende het graafschap Vlaanderen een economische groei met de textielnijverheid als motor. In deze periode kreeg Poperinge stads- en marktrechten, en groeide het inwonersaantal dankzij de textielnijverheid. Dit zorgde eind de 12de eeuw – begin 14de eeuw voor het oprichten van twee nieuwe parochies (Sint-Jan en Onze-Lieve-Vrouw). De bewoning ontwikkelde zich verder van het centrum weg uit langs de belangrijkste invalswegen. Zo kreeg Poperinge een stervormig bewoningspatroon. In deze periode kreeg de Grote markt ook zijn huidige omvang en werd een imposante lakenhalle gebouwd die de rijkdom van de stad moest illustreren.

Het tijt keerde echter, met de economische crisis en sociale protesten in de 14de eeuw. Deze zorgden voor vernielingen in de stad en in de regio. De abdij ondernam pogingen om de economie in de stad opnieuw aan te zwengelen. De Vleterbeek werd bevaarbaar gemaakt vanaf de IJzer tot aan het stadscentrum, wat een nieuwe impuls gaf aan de handel. Er werd een nieuwe markt aangelegd en de achtererven van de Veurnestraat werden gebruikt voor economische activiteiten zoals pottenbakken en leerlooien.

In de 15de en 16de eeuw gaat Poperinge echter gebukt onder een reeks belegeringen en verwoestingen, net zoals de andere steden en dorpen in de regio. Het belang van de stad neemt verder af, hoewel er ook nog voor de nieuwe tijd aanwijzingen zijn voor ambachtelijke activiteiten zoals potten- en pijpenbakken en leerlooierij. Ook vestigden zich nog een aantal religieuze instellingen in de stad, zoals de penitenten, de recoletten en de benedictinessen in respectievelijke de 15de, 16de en 17de eeuw (zie Figuur 6).

²⁷ IOE 2020, 300515

*Casselstraat*²⁸

De Casselstraat, gelegen tussen de Gasthuisstraat enerzijds en de Abeelseweg en Oost- en Zuidlaan anderzijds, maakt deel uit van de oude Romeinse verbinding tussen Cassel en Aardenburg. Daarvan is ook de straatnaam afkomstig. De invalsweg heeft een relatief recht tracé, dat ver teruggaat. Op het einde van de 13de eeuw werd aan de zuidoostelijke zijde van de straat de Onze-Lieve-Vrouwekerk gebouwd. Langsheen het deel van deze straat dat zich in het centrum van de stad bevindt zijn veel winkels aan te treffen. De straat wordt in het centrum voornamelijk gekenmerkt door lintbebouwing uit de 19de eeuw. Van het centrum weg komen meer lage arbeiderswoningen voor. Opvallend zijn de nog sporadisch bewaarde typische houten winkelpuizen uit de 19de en het eerste kwart van de 20ste eeuw.

*Figuur 6: 17de-eeuws zicht op Poperinge uit Flandria Illustrata vanaf de Deken De Bolaan. De Casselstraat loopt langs de Onze-Lieve-Vrouwekerk (links) richting de Sint-Bertinuskerk (midden).*²⁹

²⁸ IOE 2020, 4005

²⁹ SANDERUS 1641

2.2.3 Cartografische bronnen

Jacob van Deventer (1550 - 1565)

Op de Deventerkaart is te zien dat het stratenpatroon reeds grotendeels overeenkomt met het huidige stratenpatroon (zie Plan 12). De bebouwing is echter niet zo gedetailleerd weergegeven en ook voor de achtererven is er weinig aandacht. Wel is te zien dat het perceel aan de Casselstraat reeds bebouwd is.

Kaart 16de eeuw (Rijksarchief Kortrijk)

Deze kaart is vermoedelijk te situeren in de tweede helft van de 16de eeuw. Op de kaart wordt de Casselstraat met zijn bebouwing, zijstraten, omgeving en tekstuele beschrijving weergegeven (zie Figuur 7). Aan de hand van de zijstraten kon een zone aangeduid worden waarbinnen het plangebied zich bevindt. De huizenrij bestaat uit aaneensluitende lang- en breedhuizen met zadeldak en één of twee bouwlagen. Boven de huizenrij worden verschillende onbebouwde percelen weergegeven die aangeduid worden met de term 'velden'. Links van de huizenrij wordt vermoedelijk de huidige Koestraat weergegeven. Ter hoogte van de huizenblok meer naar links is een slagboom te zien. Hiermee werd de toegang tot het stedelijke centrum van Poperinge gecontroleerd.³⁰

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart³¹ (Plan 13) is de omgeving met verschillende gebouwen en achtererven gedetailleerder weergegeven. Het stratenpatroon ziet er heel gelijkaardig uit. Ter hoogte van het plangebied zelf is te zien dat het terrein bestaat uit een gebouw aan de kant van de Casselstraat, met achteraan een tuin. Het terrein achter de tuin wordt gebruikt als akkerland. Ten noordoosten van het terrein is nu de Onze-Lieve-Vrouwekerk afgebeeld, waar die op de Deventerkaart niet weergegeven werd, ook al weten we dat de kerk er bij het opstellen van de Deventerkaart wel al stond.

Vandermaelen (1846-1854)

Ter hoogte van het plangebied wordt op de Vandermaelenkaart³² (Plan 14) een gelijkaardige situatie als op de Ferrariskaart afgebeeld. Wel is te zien dat er geleidelijk aan meer straten en bebouwing verschijnen in de omgeving. De gebouwen worden opnieuw schetsmatiger weergegeven.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Ook op de Atlas der Buurtwegen³³ (Plan 15) is een zeer gelijkaardige situatie te zien als op de Vandermaelenkaart. Beide kaarten dateren dan ook uit een gelijkaardige periode. De Atlas der Buurtwegen is wel weer iets gedetailleerder, waardoor de bebouwing opnieuw iets beter te herkennen is.

Popp (1842-1879)

Ook op de Poppkaarten³⁴ (Plan 16) is nog steeds eenzelfde situatie te zien. De omgeving blijft gelijkaardig qua bebouwing en het terrein bestaat uit een gebouw aan de straatkant, met een tuin achter.

³⁰ VANDEPLASSCHE & KREKELBERGH 2016

³¹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020

³² GEOPUNT 2020f

³³ GEOPUNT 2020e

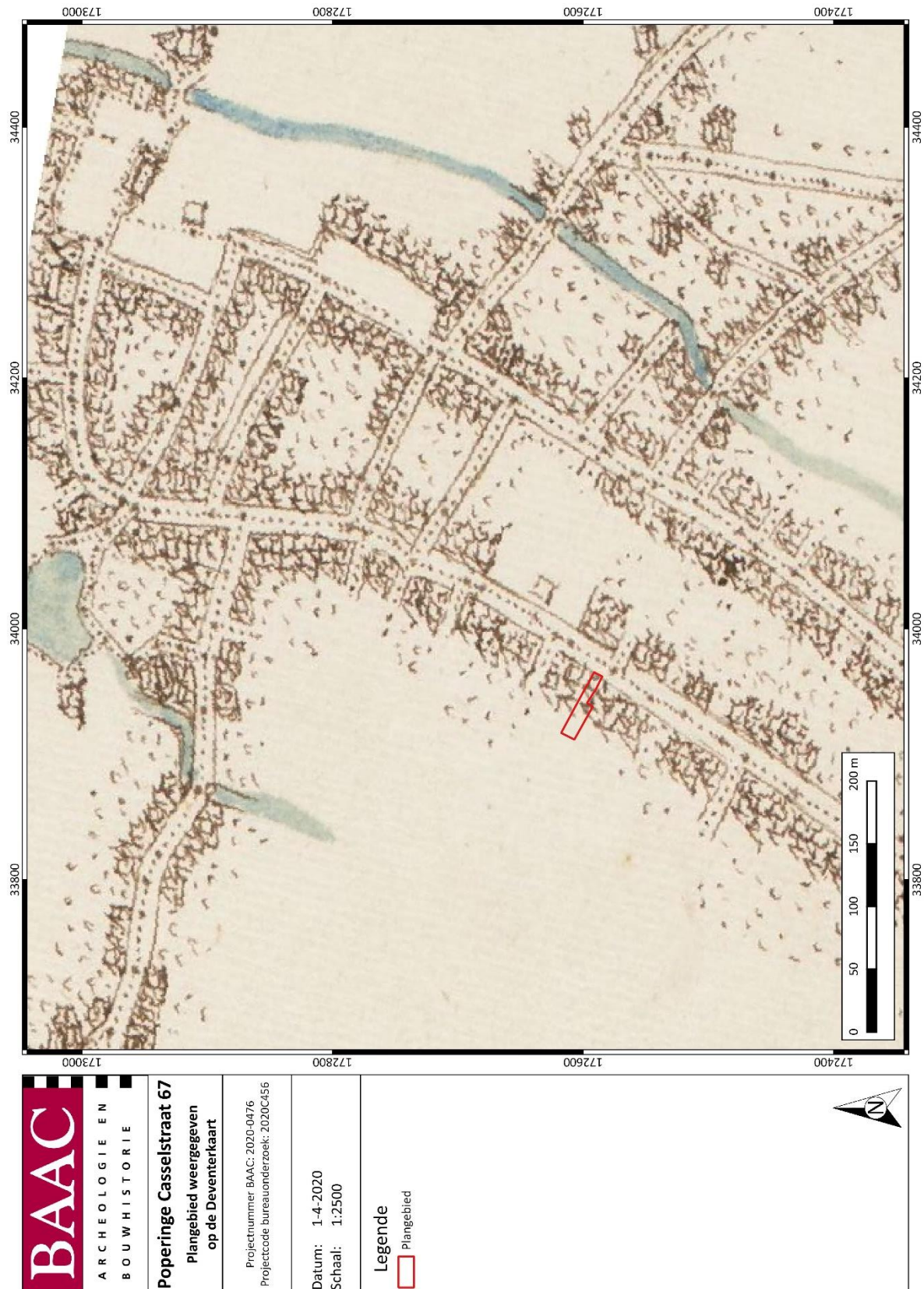
³⁴ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020

Chronologische mozaïeken (1873 – 1981)

Ook op de chronologische mozaïeken van 1873 tot 1981 blijft de omgeving zeer gelijkaardig (zie Plan 17 en Plan 18). Opvallend is wel dat het gebied ten noordwesten van het plangebied tussen 1873 en 1904 ontwikkeld wordt. Vanaf 1981 is ook opvallend meer bebouwing te zien in de omgeving.

2.2.4 Orthofotografische bronnen (zie Plan 19 tot Plan 20)

Op de orthofoto's van 1973 tot 2012 blijft de omgeving er zeer gelijkaardig uit zien als op de historische kaarten uit de 20ste eeuw. Opvallend is wel dat tussen 2012 en 2019 het tot dan toe zeer ruraal gebleven achterland ten noordwesten van het plangebied verkaveld is, en meer dichtbebouwd raakt.

Plan 12: Plangebied op de Deventerkaart³⁵ (analoog; onbekend; 1/04/20)

³⁵ CARTESIUS 2020

Figuur 7: 16de-eeuws kaartbeeld van de Casselstraat te Poperinge.

Onderaan huizenrij dat onderzoeksgebied omvat.³⁶

³⁶ RIJSARCHIEF z.d.

Plan 13: Plangebied op de Ferrariskaart³⁷ (analoog; 1:25.000; 1/04/20)

³⁷ GEOPUNT 2020b

Plan 14: Plangebied op de Vandermaelenkaart³⁸ (analoog; 1:20.000; 1/04/20)

³⁸ GEOPUNT 2020c

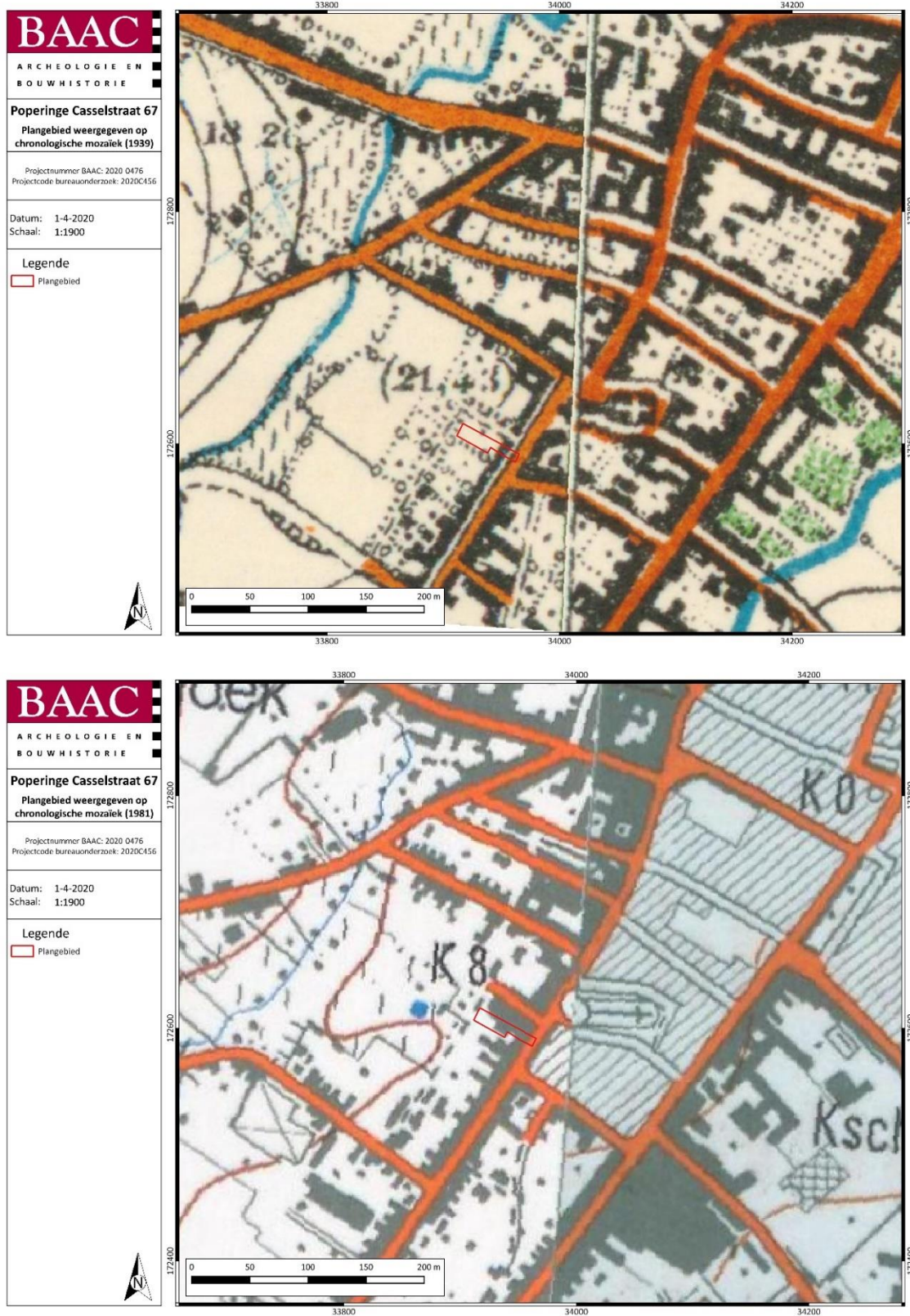
Plan 15: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen³⁹ (analoog; 1:2500; 1/04/20)

³⁹ GEOPUNT 2020a

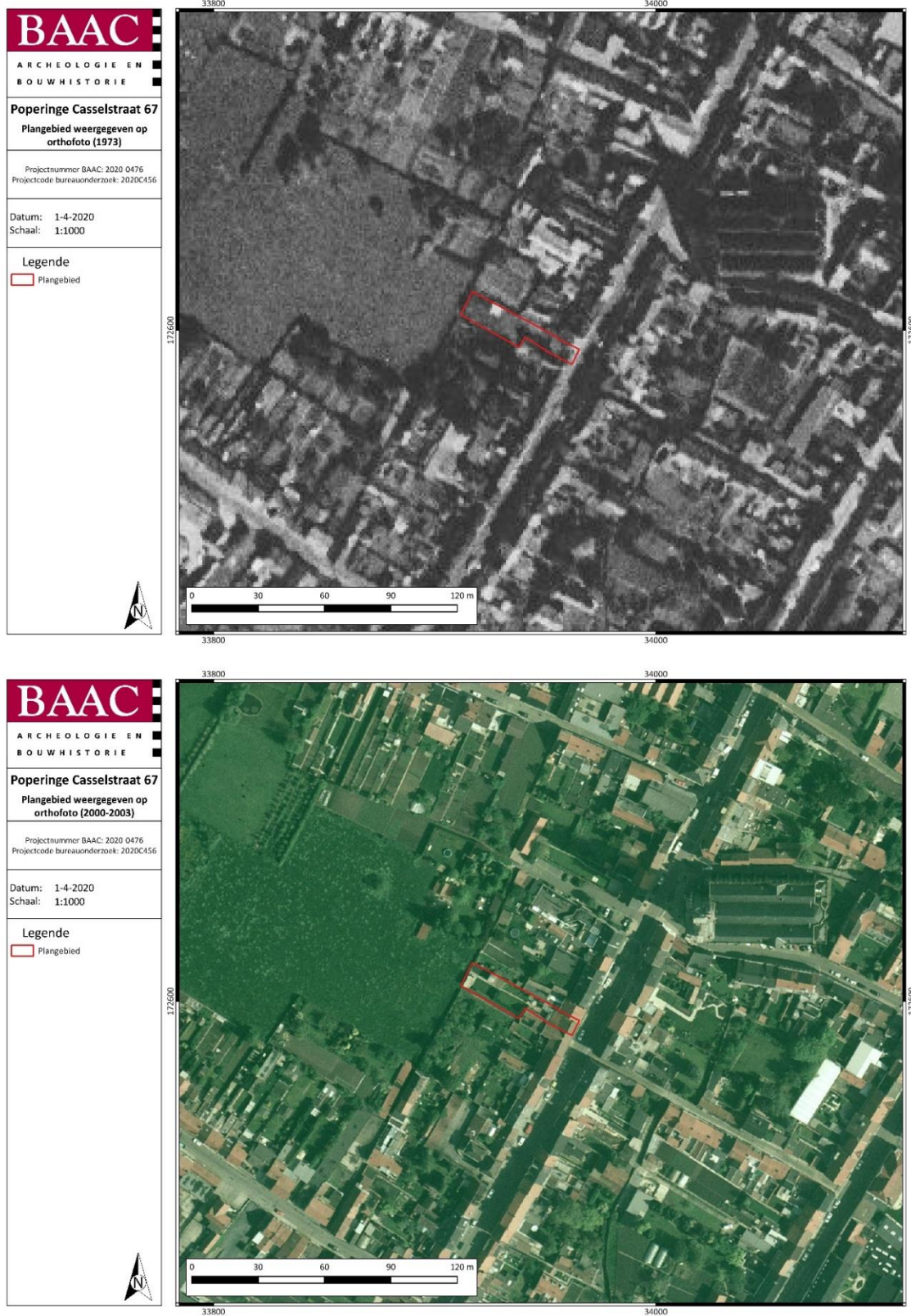
Plan 16: Plangebied op de Poppkaart⁴⁰ (analoog; 1:1.250-1:7.500; 1/04/20)

⁴⁰ GEOPUNT 2020d

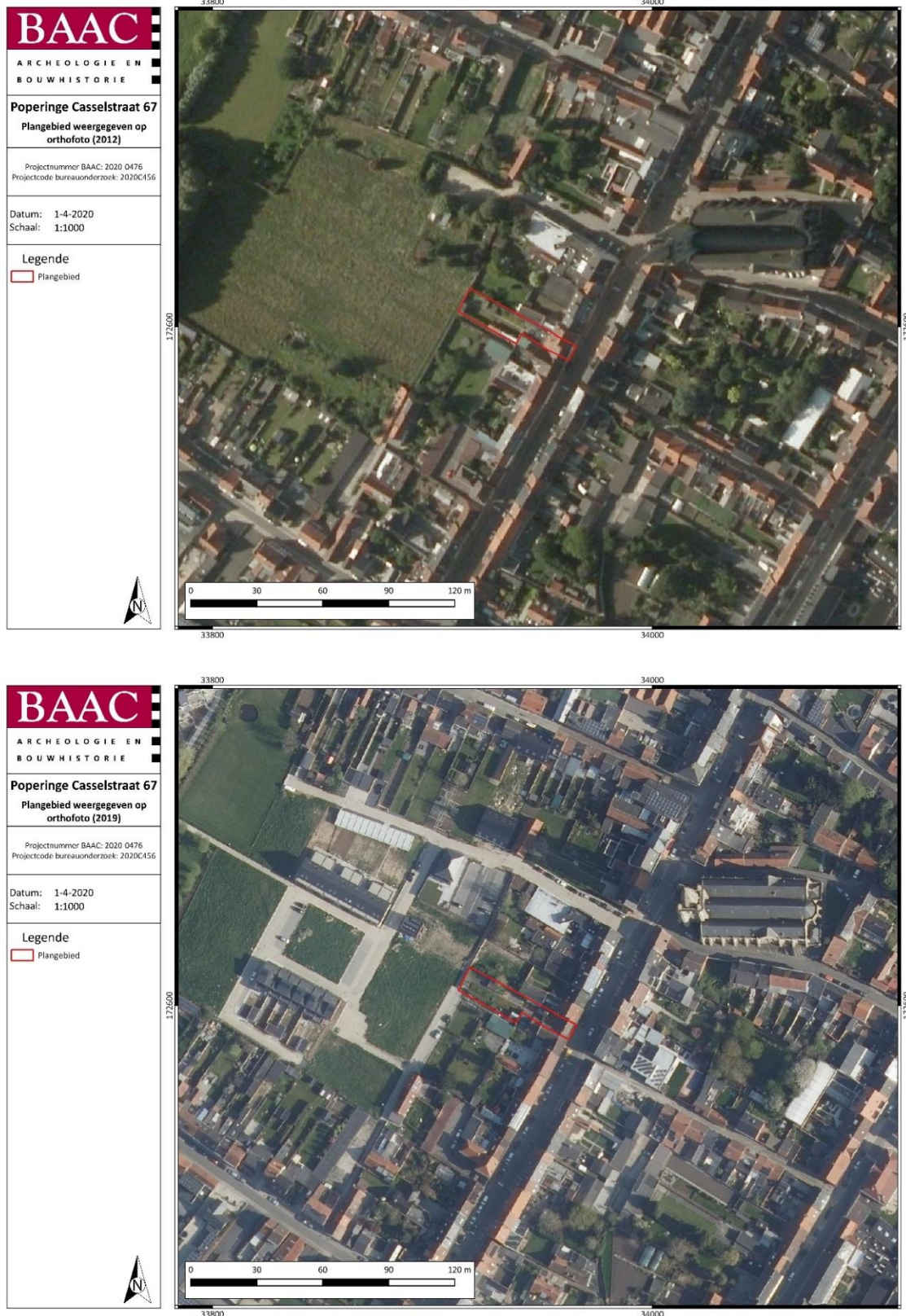
Plan 18: Plangebied weergegeven op chronologische mozaïeken van 1939 en 1981
(analoog; 1:25.000; 1/04/20).⁴²

⁴² CARTESIUS 2020

Plan 19: Plangebied weergegeven op de orthofoto's van respectievelijk 1973 en 2000-2003 (digitaal; 1:1; 1/04/2020).⁴³

⁴³ GEOPUNT 2020a

*Plan 20: Plangebied weergegeven op de orthofoto's van 2012 en 2019
(digitaal; 1:1; 1/04/2020).⁴⁴*

⁴⁴ GEOPUNT 2020a

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁴⁷

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
212851	ZWIJNLANDSTRAAT OPGRAVING (2014). STEENTIJD AFSLAGEN, KRABBERS, KERN; NEOLITHICUM GEPOLIJSTE BIJL; IJZERTIJD KUIL, AW, NEDERZETTINGSSPOREN, GRAVEN, SCHRABBER; ROMEINS, BRANDRESTENGRAVEN, GREPPEL, WATERKUILEN; WO I BEGRAVING, BOMKRATERS; NIEUWSTE TIJD RESTEN HOPPLANTAGE, GREPPELSYSTEMEN
217524	ZWIJNLANDSTRAAT; OPGRAVING (2014). STEENTIJD STENEN ARTEFACTEN WAARVAN ÉÉN GERETOUCHEERD; IJZERTIJD GREPPELS, KUILEN; LATE ME BASSIN (ROOTPUT VOOR VLAS OF VOOR WASSEN WOL), PERCEELSGRACHTEN, MOGELIJKE DROOGCONSTRUCTIE VOOR WOL; NIEUWE TIJD PERCEELSGRACHTEN; 20E EEUW LANDBOUW (HOPPETEELT)
165945	SPELLEWERKSTRAAT – NEOLITHICUM – GEPOLIJSTE BIJL – TOEVALSVONDST (2014)
159840	DUINKERKESTRAAT I – MECHANISCHE PROSPECTIE (2012). STEENTIJD AW; ROMEINS AW; 16E EEUW BEWONINGSSPOREN (GRACHT, GREPPEL, KUILEN)
151409	GROTE MARKT OPGRAVING 2010 (2010/148). STEENTIJD GREPPEL/GRACHT MET 2 SILEXVONDSTEN; ROMEINS LOSSE VONDST TERRA SIGILLATA; VOLLE ME PAALSPoren, KUILEN, MATERIAAL; EIND 13E EEUW (SCHERVEN, MUNTEN, DOBBELSTENEN, LEER, SCHOP), WEGTRACÉ VAN GASTHUISSTRAAT NAAR GUIDO GEZELLESTRAAT OMGEVEN DOOR PARALLELLE GRACHTEN, GEBOUWPLATTEGROND (MOGELIJK DRIEBEUKIG GEBOUW), VERSPREIDE BEGRAVINGEN OP GROTE MARKT (12-13E EEUW), BEGRAVINGEN IN GRAFVELD TEN OOSTEN VAN SINT-BERTINUSKERK; LATE ME – TEXTIELIJVERHEID (RESTANT GROOT IJZERZANDSTENEN GEBOUW, VERMOEDELIIK RESTANT LAKENHAL), BEGRAVINGEN IN GRAFVELD TEN OOSTEN VAN SINT-BERTINUSKERK; NIEUWE TIJD BEWONING (KELDERS, VLOERNIVEAU, FUNDERINGEN EN RESTANTEN POTTENBAKKERSOVEN), PASTORIJ, BEGRAVINGEN IN GRAFVELD TEN OOSTEN VAN SINT-BERTINUSKERK, AARDEWERK; 20 EEUW WOI VERSTERKING (SCHUILPLAATS)
159842	KOESTRAAT I – MECHANISCHE PROSPECTIE (2012) EN OPGRAVING (2013). MIDDEN BRONSTIJD CULTUS GREPPEL MET LICHTGRIJZE VULLING DIE RECHTHOEKIG MONUMENT AFBAKEND; LATE BRONSTIJD GRACHTENCOMPLEX MET AW, KUILEN; IJZERTIJD – GRAFHEUVEL (KRINGGREPPEL); ROMEINS – KUIL MET AW, GRAFSTRUCTUUR (BRANDRESTENGRAVEN); ME – GRONDSTOFWINNING (VERBRANDE LEEM) EN LIJNELEMENTEN (PERCEELINDELING)
206970	APPELGOEDJE – MECHANISCHE PROSPECTIE (2013) EN OPGRAVING (2014). LATE BRONSTIJD KUIL MET AW; LATE IJZERTIJD KUILEN/GREPPELS MET AW; VROEGE ME GREPPELS, AW, ERF OMGEVEN MET GREPPELS DIE EEN ENCLOS VORMEN (BINNEN EN BUITEN ENCLOS ENKELE SPIEKERS EN KUILEN AANGETROFFEN), INHUMATIEGRAF; ME AW; 20E EEUW (WOI) BOMKRATERS, KRENGBEGRAVING, SPOORWEGBEDDING, GREPPELSTRUCTUREN, LOOPGRAAFSEGMENT, FUNDERINGEN (BARAKKEN/TENTEN), AFVALKUILEN, SHELTER
77095	VLETERBEEK BIJ VTI; ONBEPaald. IJZERTIJD LOSSE VONDST AW; LATE ME AARDEWERK CONCENTRATIE 16E EEUW LOSSE VONDST AARDEWERK (SPINSTEENTJE, RAEREN STEENGOED); 18E EEUW AARDEWERK CONCENTRATIE
165795	ZWIJNLANDSTRAAT – MECHANISCHE PROSPECTIE 2013. IJZERTIJD – BEWONINGSSPOREN (GREPPELS, PAALKUILEN, KUILEN MET HANDGEVORMD AARDEWERK); LATE ME (13-14E EEUW) – GREPPELS EN PAALKUILEN (OFF SITE FENOMENEN)
71041	WESTOUTERSTRAAT 66; ROMEINS/IJZERTIJD; TERRA SIGILLATA/AARDEWERK (HGV); TOEVALSVONDST (1937)
76999	PROFESSOR DEWULFSTRAAT 132; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK. MIDDEN ROMEINS – MUNT (KEIZER HADRIANUS, 128-138); LATE ME AARDEWERK; 19E-20E EEUW, PIJPFAGMENTEN, IVOREN DOMINOSTENEN
77054	BURGEMEESTER BERTENPLEIN 15; OPGRAVING. ROMEINS AARDEWERK; LATE ME AARDEWERK
77059	BURGEMEESTER BERTENPLEIN 32; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK. VROEGE ME BRONZEN MANTELSPELD; LATE ME (14E EEUW) AARDEWERK; 16E EEUW BRONZEN MANTELHAAK

⁴⁷ CAI 2020

207081	HIPSHOEKBEEK – MECHANISCHE PROSPECTIE (2012). VROEGE ME (KAROLINGISCH) AW; VOLLE ME GRACHT, AW; LATE ME PERCEELSGRACHTEN; 20E EEUW (WOI) AFVALKUIL
163478	VEURNESTRAAT – MECHANISCHE PROSPECTIE (2012). LATE ME (13-14E EEUW) AFVALPAKKETTEN MET AW; NIEUWE TIJD – STENEN KAAIMUUR, KUIL MET AMBACHTELIJK AFVAL (HOORNPITTEN 17E EEUW), ACHTERBOUW (19E EEUW)
77058	SINT-OMER; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK. LATE ME (14E – 15E EEUW); VONDSTENCONCENTRATIES AARDEWERK; 16E EEUW – VONDSTENCONCENTRATIE METAAL (KOPEREN MANTELHAAK EN BRONZEN GRAFIETHOUDER)
77000	GROTE MARK I; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK. LATE ME (14E EEUW); AARDEWERK (RODE SCHERF LOODGLAZUUR); 18E EEUW – AARDEWERK (PIJPFRAAGMENTEN)
219659	VEURNESTRAAT – OPGRAVING (2017). LATE ME HUIS (13E EEUW) MET KUILEN RONDOM, AFVALPUT/BEERPUT MET AW, DBOT, KANAAL/VAARWEG; 16E EEUW KANAAL/VAARWEG (BESCHOEIING, AW); 17E EEUW – LEERLOOIERIJ; 19E EEUW FUNDERINGEN EN MUURSTRUCTUREN, AFVAL- EN BEERPUTTEN MET OA GLASWERK
77088	BRUGGESTRAAT 22; LATE ME (14E EEUW); AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77089	NIEUWSTRAAT 30; LATE ME (14E EEUW); AARDEWERK EN POTTENBAKKERSAFVAL; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK (1965 – FUNDERINGSWERKEN)
77093	DEKEN DE BOLAAN 33; LATE ME (14E EEUW); BOUWMATERIAAL (VLOERTEGEL); ONBEPaald
77088	BRUGGESTRAAT 22; LATE ME (14E EEUW); AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77077	GASTHUISSTRAAT 3; LATE ME (14E EEUW); AARDEWERK; TOEVALSVONDST (1948)
77092	VEURNESTRAAT 55; ONBEPaald. VOLLE ME (15E EEUW), LOSSE VONDST AARDEWERK; 19E EEUW LOSSE VONDST AARDEWERK
77060	KEER VAN DE OMMEGANG; OPGRAVING 1972 (OPGRAVING VROEGERE PIJPFABRIEK ALOISE DONDEYNE). LATE ME (15E EEUW) AARDEWERK; 19E EEUW POTTENBAKKERIJ (AFVAL PIJPFABRIEK), GEBROKEN ONGEBRUIKTE PIJPEN, RESTEN VAN PIJPCASSETTES EN PIJPNAALEN), (PIJPCASSETTE, GEBRUIKT OM TE STAPELEN IN POTTENBAKKERSOVEN) METAAL), IJZEREN PIJPNAALEN
77061	BOESCHEPESTRAAT 36; LATE ME AARDEWERK (14-15E EEUW) EN METAAL (2 KOPEREN SPELDEN 16E EEUW); ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77066	PRIESTERSTRAAT 23; LATE ME (14-15E EEUW); AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77062	CASSELSTRAAT 55; LATE ME (15E EEUW); AARDEWERK; TOEVALSVONDST
77081	IEPERSTRAAT 24; LATE ME (14-15E EEUW); AARDEWERK; TOEVALSVONDST (1939,1956)
77071	POTTESTRAAT 18 – TOEVALSVONDST (1974). LATE ME (15E EEUW), BOUWMATERIAAL, VLOERTEGELS; 17E EEUW AARDEWERK
77083	GOUDENFOODSTRAAT 4; LATE ME (15E EEUW); AARDEWERK; TOEVALSVONDST (1965)
77067	PRIESTERSTRAAT 16; LATE ME (15-16E EEUW); AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77057	HONDSTRACHT; LATE ME (15E EEUW) / 16E EEUW; VONDSTENCONCENTRATIES AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77056	HONDSTRAAT 44; LATE ME; LOSSE VONDST AW; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77064	CASSELSTRAAT 30; LATE ME; AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77065	DUINKERKESTRAAT 4; LATE ME; AARDEWERK (OLIELAMP, RODE SCHERF); ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77075	GASTHUISSTRAAT 10; LATE ME; BOUWMATERIAAL (AFVOERBUIJS); ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

70238	SINT-JANSKERK; LATE ME; FUNDERINGEN (GOTISCH); CONTROLE WERKEN (1974)
70239	ONZE-LIEVE-VROUWERK; LATE ME; GOTISCHE FUNDERINGEN; CONTROLE WERKEN
77087	BRUGGESTRAAT 14; LATE ME; AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77055	BURGEMEESTER DE SAGHERPLEIN; LATE ME / 16E EEUW; VONDSTENCONCENTRATIES AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
210148	BURG; MECHANISCHE PROSPECTIE (2013). LATE ME LEEFLAAG; 17E EEUW POTTENBAKKERIJ; 18E EEUW POTTENBAKKERIJ
70008	HONDSTRAAT 1; LATE ME/17 ^E EEUW; WATERPUT/AFVALPUT (KRIJKEN); CONTROLE WERKEN (1978)
218176	DUINKERKESTRAAT – OPGRAVING (2017). ME ERF, PERCELERING, WATERKUIL, AW, DBOT; 20E EEUW (WOI) GRANAATSCHERVEN, VOEDSELBLIK, BODEMFRAGMENT FLES
77078	GROTE MARKT 30; OPGRAVING 1984. ME AARDEWERK, GLAS (PARFUMFLESJE), METAAL (TINNEN SCHAALTJE, KOPEREN KOMMETJE, KOOKKETEL); LATE ME (14E EEUW) BEWONING (VERBRANDE HUTTENLEEM MET SPOREN STRO EN VLECHTHOUT, DAKTEGELS EN AW); 16E EEUW – WATERPUT, AARDEWERK, GLAS, METAAL
77016	BURGEMEESTER BERTENPLEIN 11; ME; VONDSTENCONCENTRATIE AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77063	CASSELSTRAAT 64; 16E EEUW; AARDEWERK; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
77079	GROTE MARKT 9; 16E EEUW; METAAL (FRAGMENT DOLK); TOEVALSVONDST
77082	GOUDENHOOFDSTRAAT 19; 17E EEUW; AARDEWERK; TOEVALSVONDST (1946)
77091	VEURNESTRAAT 4; 17E EEUW; LOSSE VONDST AARDEWERK; ONBEPAALED
77076	GASTHUISSTRAAT 57; ONBEPAALED; NATUURSTEEN; TOEVALSVONDST (1939)
77007	SINT-BERTINUSKERK; ONBEPAALED; LOSSE VONDSTEN AARDEWERK EN BOUWMATERIAAL; ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
163944	BELLESESTRAAT – NIEUWE TIJD – KUILEN, GREPPELS, PAALKUILEN – MECHANISCHE PROSPECTIE (2013)
215583	ZWEMBADSITE; NIEUWE TIJD; MUREN (VAN “GESTICHT DER ONGENEESBAREN”; MECHANISCHE PROSPECTIE (2014)
216912	DIEPEMEERS; 20E EEUW (WOI); HALVE BRITSE HELM “BRODIE”; METAALDETECTIE (2017)

In een straal van ca. 1 km rondom het plangebied zijn veel CAI-waarden gekend uit verschillende perioden.

Uit de **steentijd** zijn meerdere meldingen gekend. Het gaat voornamelijk om losse vondsten van vuursteen (151409, 19840). Bij enkele opgravingen werden ook stenen artefacten aangetroffen. In enkele gevallen ging het om gepolijste bijlen uit het neolithicum (ID 165945, 212851, 217524).

Bij recentere opgravingen in de buurt van het plangebied kwamen ook sporen en vondsten uit de **metaaltijden** naar boven. In sommige gevallen gaat het om toevalsvondsten, waarbij enkele fragmenten handgevormd aardewerk uit de brons- of ijzertijd zijn aangetroffen (ID 71041, 77095). In andere gevallen werden sporen aangesneden waaronder op de site in de Koestraat (ID 159842), net ten noorden van het plangebied. Hier werd namelijk een bronstijd grachtencomplex aangetroffen naast een ijzertijd grafheuvel. Deze sporen kunnen mogelijk gelinkt worden aan een cultusplaats. De opgraving aan de Koestraat wordt hieronder nog even toegelicht. Op andere opgravingen werden ook

kuilen en greppels met aardewerk aangetroffen. Het gaat meestal over off-site fenomenen (ID 212851, 206970, 165795, 217524).

Uit de **Romeinse** periode zijn er minder meldingen gekend. Het betreft vaak enkele fragmenten aardewerk (ID 77054, 159840) waaronder soms terra sigillata (ID 71041, 76999, 151409). Bij enkele opgravingen zijn ook Romeinse brandrestengraven aan het licht gekomen, onder andere de site aan de Koestraat (ID 159842) en de site aan de Zwijnlandstraat (ID 212851).

De meeste meldingen zijn te dateren in de middeleeuwen. Meldingen uit de **vroege middeleeuwen** omvatten onder andere een bronzen mantelspeld (77059), bewoningssporen, een graf (206970), (Karolingisch) aardewerk (207081). Uit de **volle middeleeuwen** trof men eveneens aardewerk (77092), alsook een gracht aan (207081). Meldingen uit de **late middeleeuwen** omvatten onder andere vondsten van andere aardewerk (77054, 77059, 163478, 77000, 219659, 77088, 77089, 77088, 77077, 77060, 77061, 77066, 77062, 77081, 77083, 77067, 77057, 77056, 77064, 77065, 77087, 77055), bouw materiaal (77093, 77071), funderingen van de Sint-Janskerk (70238) en de Onze-Lieve-Vrouwekerk (70239), bewoningssporen (77078), munten en leer, wegtracés, bewoningssporen (219659), begravingen (151409, 165795), nijverheidssporen zoals rootputten, grachten, constructies voor wol, resten lakenhalle (217524, 151409). Andere meldingen waren algemeen in de middeleeuwen te dateren, maar konden niet specifiek gedateerd worden. Het ging hierbij eveneens om aardewerk (206970, 218176, 77078, 77016), glas (77078), metaalvondsten (77078), bewoningssporen (218176), nijverheidssporen als verbrande leem (159842) en resten van de Sint-Bertinuskerk (77007).

Meldingen uit de **nieuwe en nieuwste tijd** omvatten onder andere sporen van hoppeteelt (212851, 217524), kuilen, greppels en paalkuilen (163944) en muurresten van het voormalige 'Gesticht der ongeneesbaren' (215583). Sporen uit de **16de eeuw** omvatten hoofdzakelijk aardewerk (77095, 77057, 77055, 77063), maar ook een bronzen mantelhaak (77059), een dolk (77063), bewoningssporen (159840), beschoeiingssporen van een kanaal (219659). Meldingen uit de **17de eeuw** omvatten onder andere aardewerk (77071, 70008, 77082, 77091), ambachtelijk afval en nijverheidssporen (163478, 219659). Ook uit de **18de eeuw** trof men aardewerk en pijpfragmenten aan (77095, 77000). Ook waren er nijverheidssporen (77060) en bewoningssporen (163478, 219659) uit de **19de eeuw** aanwezig. Daarnaast, het feit dat Poperinge in de buurt van Ieper ligt, zijn er ook een aantal meldingen in de buurt van vondsten uit de **Eerste Wereldoorlog**. Het gaat hierbij onder andere om begravingen, bomkraters, loopgraafsegmenten, spoorwegbeddingen, krengbegravingen, sporen van loopgraven, barakken, afvalkuilen, shelters, granaatscherven, voedselblikken, een fragment van een fles en een halve Britse helm 'Brodie' (212851, 206970, 207081, 218176, 216912).

Koestraat 2013⁴⁸

In 2013 zijn de terreinen net ten noorden van het plangebied opgegraven door BAAC (159842; zie Plan 22). Deze opgraving bijgevolg kan heel wat zeggen over het archeologisch potentieel van het plangebied aan de Casselstraat.

Tijdens de archeologische opgraving ter hoogte van de Koestraat werden onder meer rituele en/of funeraire sporen aangetroffen daterende uit de late bronstijd tot de midden-Romeinse tijd. Tijdens de late middeleeuwen/nieuwe tijd werd het terrein op diezelfde plaats in gebruik genomen als hoppeveld. In het zuidwesten van het plangebied zijn verschillende laatmiddeleeuwse afvalkuilen aangetroffen. Een lichtgrijze greppel met afgeronde rechthoekige vorm kan geïnterpreteerd worden als monument. Aan weerszijden van de greppel zou namelijk een ophoging aanwezig zijn geweest, die was opgeworpen met de uitgeworpen grond. Nabij het monument is ook een (vermoedelijk) jonger kringgreppelmonument gesitueerd. In de noordwestelijke lengtezijde van het monument is vermoedelijk ook een opening of een drempel gesitueerd. Uit de gecombineerde dateringen van het aardewerk en ¹⁴C-dateringen kan worden geconcludeerd dat de greppel dateert uit de 11de of 12de eeuw voor Chr., midden bronstijd B/late bronstijd, Hallstatt A1-A2, de tweede opvulling dateert uit de 10de eeuw voor Chr. Het kringgreppelmonument dat een fors heuvellichaam moet gehad hebben, dateert wellicht uit de ijzertijd, mogelijk late bronstijd. Binnen deze kringgreppel werden de resten van een graf aangetroffen. Naast de twee monumenten werden ook nog drie Romeinse graven aangetroffen, waarvan op basis van onder meer ¹⁴C een datering tussen het einde van de 1ste en begin van de 3de eeuw. Vanwege de hoger gelegen ligging binnen het landschap, het ontbreken van nederzettingssporen en de nabijheid van de greppelstructuur, wordt uitgegaan van een rituele functie.

Sporen vanaf de midden-Romeinse tijd tot de late middeleeuwen ontbreken, maar vanaf de late middeleeuwen was het plangebied opnieuw in gebruik. Daar zijn de grote hoeveelheid kuilen met aanzienlijke hoeveelheden aardewerk het resultaat van. Mogelijk kunnen deze geïnterpreteerd worden als afvaldump van de achtererven van de woonhuizen aan de Casselstraat. De kuilen zullen in eerste instantie het resultaat zijn van leemwinning ten behoeve van huizenbouw en later gedempt zijn met gebruiksfal. Naast deze kuilen werden ook perceelgreppels aangetroffen die overeen komen met kaarten uit de 19de eeuw.

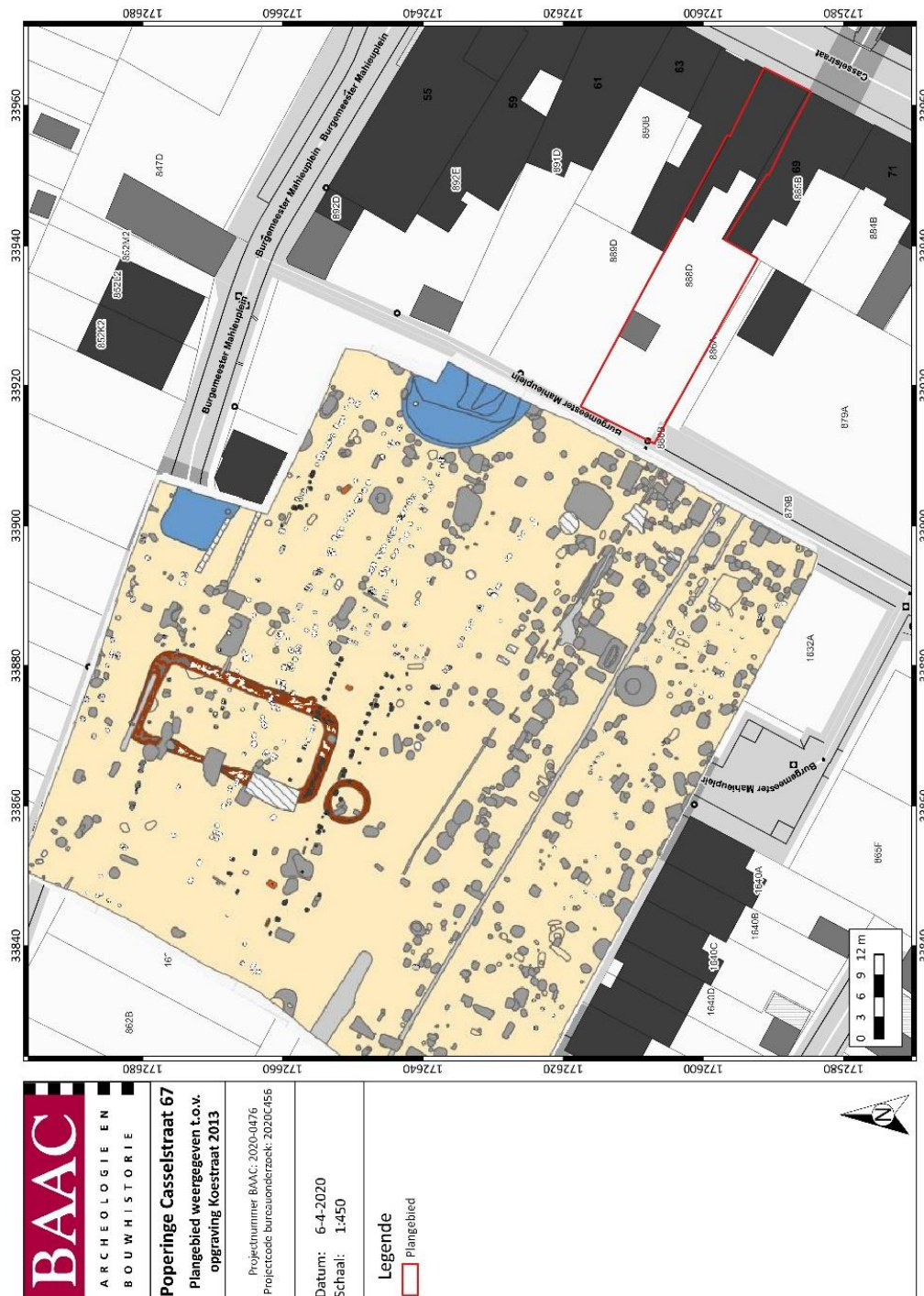
Uit de nieuwe tijd zijn een klein aantal kuilen aangetroffen met aardewerk typerend voor de 17de en 18de eeuw, waaronder een blusvijver. Uit de 20ste eeuw werden tijdens het vooronderzoek reeds twee kuilen met militaria en huisafval aangetroffen, deze kunnen in verband gebracht worden met de Eerste Wereldoorlog.

Samengevat zijn in het iets hoger gelegen deel van het plangebied (de noordoostelijke zijde) sporen aangetroffen van rituele en/ of funeraire contexten uit de late bronstijd tot de midden-Romeinse tijd. Daarnaast zijn sporen van een hoppeveld aangetroffen uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd (zie Plan 22). In het gehele plangebied, maar vooral in het lager gelegen zuidwestelijk deel, zijn grote hoeveelheden laatmiddeleeuwse (afval)kuilen aangetroffen. Het in deze archeologienota besproken plangebied bevindt zich naast het 'lager gelegen zuidwestelijk deel' van de opgraving aan de Koestraat.

Ook op bodemkundig vlak zijn er verschillen tussen het hoger gelegen noordoostelijk deel en het lager gelegen zuidwestelijk deel. Dit verschil kan goed weergegeven worden aan de hand van profielen 107 en 308 (zie Figuur 8, Figuur 9 en Plan 23). Over het volledige terrein bestaat de bodem uit een 25 tot 35 cm dikke bouwvoor, met daaronder een 20 tot 45 cm dikke AB of AC-horizont. De AB-horizonten kwamen eerder voor in het hoger gelegen noordoostelijk deel (profiel 308), terwijl de AC-horizonten eerder voorkwamen in het lagere gelegen zuidwestelijk deel (profiel 17). Landschappelijk gezien is het plangebied aan de Casselstraat het meest te vergelijken met het lager gelegen zuidwestelijk deel van

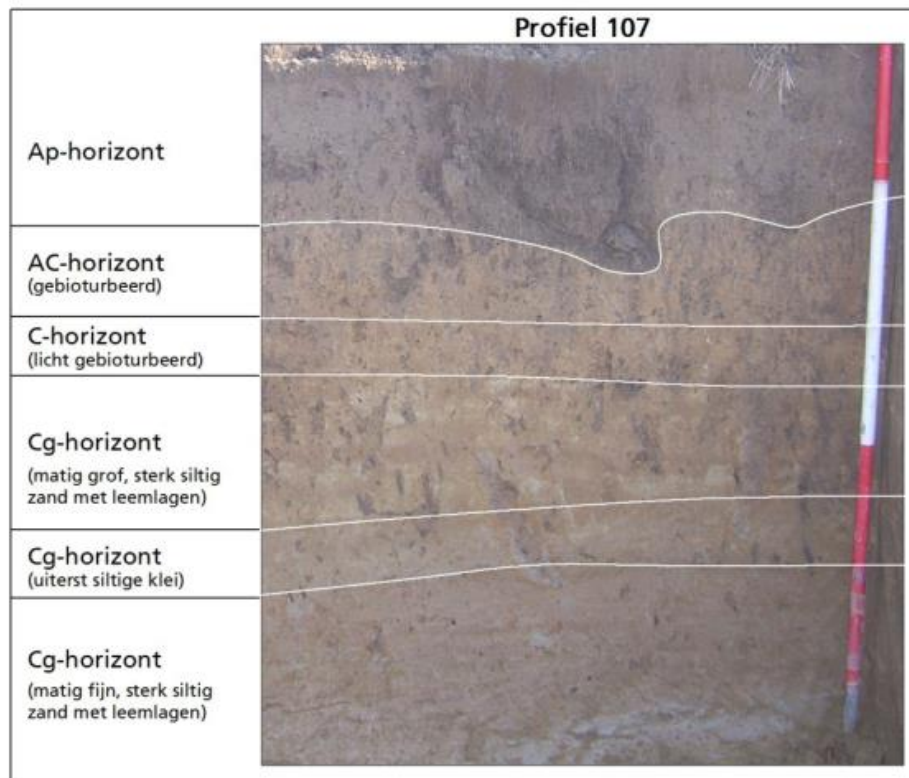
⁴⁸ KALSHOVEN & VAN DER LINDE 2017

het terrein. Daar zijn namelijk gelijkaardige TAW-hoogtes vastgesteld ter hoogte van het maaiveld. Mogelijk kunnen daar dus een gelijkaardige bodemgesteldheid als ter hoogte van profiel 107 verwachten.

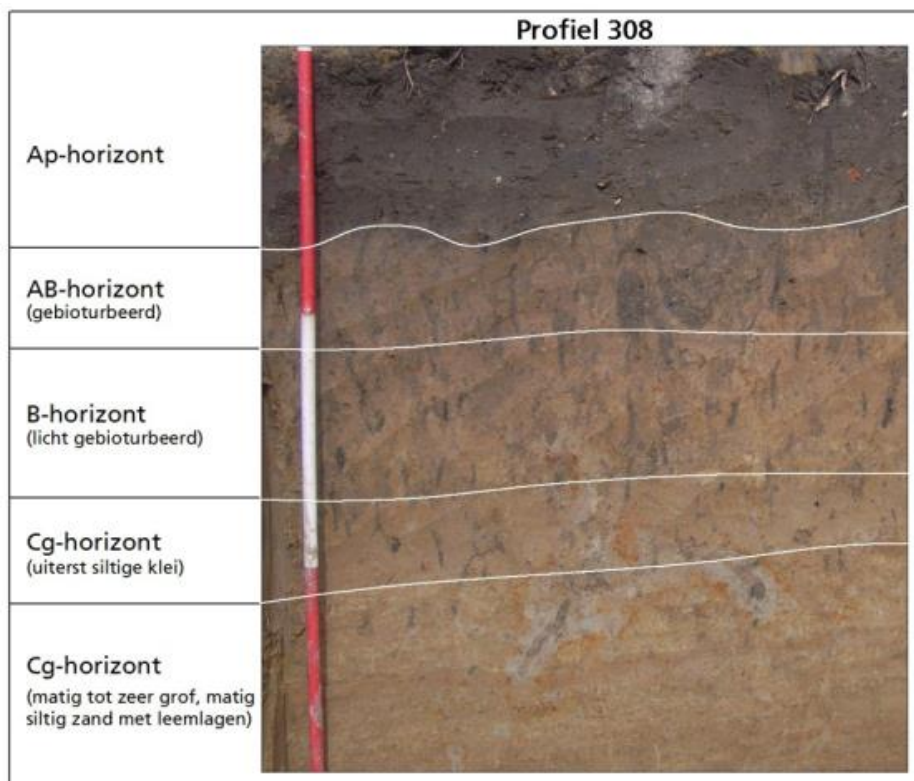

Plan 22: Plangebied weergegeven ten opzichte van het sporenplan van de opgraving aan de Koestraat (digitaal; 1:1; 6/04/2020).⁴⁹

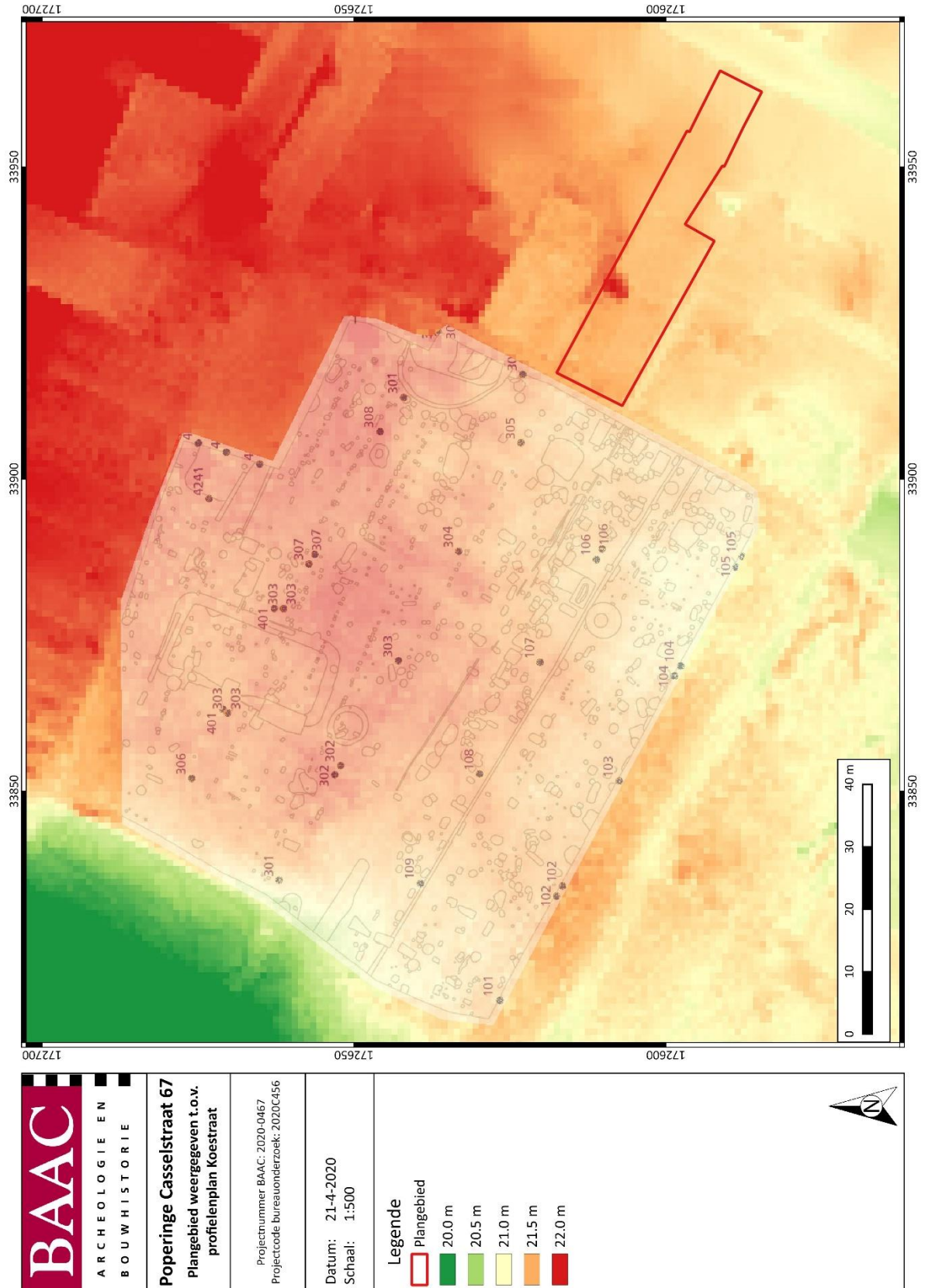
⁴⁹ KALSHOVEN & VAN DER LINDE 2017

Figuur 8: Profiel 107 uit de opgraving aan de Koestraat.

Figuur 9: Profiel 308 uit de opgraving aan de Koestraat.

Plan 23: Plangebied weergegeven t.o.v. profielenplan Koestraat, op het DHM.⁵⁰

⁵⁰ AGIV 2020a

Gasthuisstraat 2012⁵¹

Het archeologisch vooronderzoek in de Gasthuisstraat in 2012 uitgevoerd door BAAC Vlaanderen leverde archeologisch restanten van menselijke aanwezigheid op vanaf de volle middeleeuwen. De sporen vooraan in het noordwesten van het plangebied getuigen van deze periode. Onder meer een greppel, mogelijk een oude perceelgreppel en een kuil. Een waterput uit de 12de – 13de eeuw bewijst dat het terrein nog niet volledig was bebouwd. Het is dan ook vrij waarschijnlijk dat in deze periode de bewoning nog niet erg intens was en dat het terrein zelfs nog braak ligt of in gebruik was als landbouwgrond.

Uit een tweede fase, de late middeleeuwen, werden geen absoluut dateerbare sporen opgemerkt. Opvallend is een sporencluster die gekenmerkt wordt door concentraties van houtskool, verbrande leem en verbrand veen. Vermoedelijk betrof het hier een kuil waarin afval van de haard werd gedeponeerd. Mogelijk werd de kuil zelf als haard gebruikt, en werd deze tijdens een latere fase zelfs ingekapseld.

Wanneer het terrein nog niet werd volgebouwd tijdens de voorgaande fase, zal het niet lang meer duren voor het gebeurt tijdens de fase: late middeleeuwen- nieuwe tijd. Uit deze fase dateren dan ook de meeste muren, alle opgebouwd eenzelfde baksteenformaat en kalkmortel. Bakstenen in dit formaat (22x11x5,5 cm) worden in deze streek veelal gedateerd tussen de 15de en 17de eeuw.

Gasthuisstraat 2016⁵²

Naar aanleiding van een nieuwbouwproject en in navolging van de archeologische prospectie in 2012, werd in 2016 een archeologische opgraving uitgevoerd in de Gasthuisstraat door BAAC Vlaanderen. De oudste menselijke aanwezigheid dateert uit de volle middeleeuwen. Tijdens de late 12de tot 14de eeuw vond de eerste systematische en extensieve ingebruikname van het onderzoeksterrein plaats.

Hiervoor werd het terrein door middel van een ophogingsfase bruikbaar gemaakt. Meer dan waarschijnlijk was het terrein voor deze ophoging – gezien de nabijheid van het dal van de Bommelaarsbeek - erg nat en drassig. Verder is duidelijk dat veel van de structurele ingrepen na de ophogingsfase in het teken stonden van de controle over de waterhuishouding van het terrein. Zo werden verschillende grachten aangelegd en werd de Bommelaarsbeek structureel gekanaliseerd. Daarnaast werden ook duidelijke aanwijzingen aangetroffen dat het onderzoeksterrein tijdens deze periode geleidelijk aan werd opgenomen in het stedelijke weefsel van Poperinge. In deze kan men verwijzen naar de aanleg van enkele waterkuilen, tonwaterputten, mogelijke mestkuilen/ moestuinen/ veekralen en een kleine veldoven. Dergelijke sporen behoren typisch tot het areaal van stedelijke achtererven en semi-ontwikkelde stadsgedeelten. Het is in dit opzicht dan ook opvallend en verhelderend dat er uit deze periode geen directe sporen van bebouwing werden aangetroffen. Het is duidelijk dat de functie van het terrein gekaderd moet worden binnen de systematische laatmiddeleeuwse ontwikkeling en expansie van Poperinge.

Het voordien niet-gebruikte stadsareaal – vermoedelijk gezien de slechte staat van het terrein – werd vanaf de late 12de tot 13de eeuw, na een fase van structurele opwaardering van het terrein, echter niet meteen ingezet als bebouwd woonareaal. Eerst vervulde het terrein een eerder perifere functie, die kaderde binnen de urbane, kleinschalige zelfvoorziening. Zo denken we aan kleinschalige groententeelt. Mogelijk was er dan ook een grotere continuïteit met de functie die het terrein voor de structurele ingrepen had dan op het eerste gezicht lijkt. Voor deze ingrepen vervulde het terrein – echter op nog beperktere schaal en minder structureel – immers een gelijkaardige functie. Het is pas vanaf de tweede helft van de 14de eeuw – wanneer het terrein bebouwd wordt en er zich

⁵¹ KREKELBERGH 2012

⁵² DEMOEN 2017

een ambachtelijke zone ontwikkelt - dat het terrein deel gaat uitmaken van het meer traditionele urbane areaal. De twee meest opvallende elementen uit de 14de – 15de-eeuwse occupatie, waren het ontstaan van de eerste structurele bebouwing – duidelijk gericht op de Gasthuisstraat – en het ontstaan (of de systematische uitbouw) van een ambachtelijke ovenzone. Tijdens deze fase werd ook de loop van de Bommelaarsbeek definitief ingebed en tot de uiterste noordelijke rand van het onderzoeksterrein teruggedrongen. Deze evoluties zijn cruciaal in de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksterrein: deze vertegenwoordigen immers het moment waarop het terrein definitief deel ging uitmaken van de ‘urbane’ omgeving van Poperinge. Het valt op dat het terrein niet enkel vrij vlug civiele urbane functies vervulde (bewoning), maar ook economische urbane functies (ontwikkeling ambachtelijke zone). De ambachtelijke zone was echter van dien aard, dat deze niet tot de zelfvoorzieningseconomie van de lokale bewoners kan gerekend worden (cf. de activiteiten op het terrein in de voorgaande fase, zoals bv. de veldoven). De productie in deze zone was die omvang dat ze duidelijk op stedelijke of interregionale consumptie gericht was. In deze is ook de ligging van de zone, net naast de sterk gekanaliseerde Bommelaarsbeek – erg relevant. Mogelijk vormde de gekanaliseerde Bommelaarsbeek een startpunt voor de circulatie van de geproduceerde goederen, die via de beek toegang tot de lokale en regionale economie vonden.

In het noordelijke onderzoeksterrein van Poperinge-Gasthuisstraat zijn in totaal zeven ovenresten opgegraven, die zeker in een periode van de 14de tot de 15de eeuw in gebruik waren. Het zou kunnen, dat er al voor de tijd van grootschalige ambachtelijke werkzaamheden al een oven in gebruik was, zoals het aardewerk van het 13de eeuw gesuggereerd. Vijf ovens waren zeker sleutelgatvormig. Hoewel de ovens in een redelijk slechte staat verkeerden was het toch mogelijk de relatie tussen de ovens uit te werken en een relatief chronologische volgorde te construeren. Oven VI was de oudste en meest gefragmenteerde oven. Hij wordt ook op het diepste niveau duidelijk onder oven V aangetroffen. Er volgen oven II, IV, V en VII. In de jongste periode horen dus oven III en I. Helaas kan over de functie van de ovens niets gezegd worden. Sleutelgatvormige ovens of ovens van een ronde vorm met uitstekende stookmond werden vooral als bakovens en brouwovens gebruikt. Maar het zou ook kunnen, dat de ovens gebruikt zijn door ververs of zoutzieders. Helaas is er niets gevonden wat helpt deze vraag te beantwoorden.

De 15de en 16de eeuw werden gekenmerkt door een periode van stabiliteit en continuïteit binnen het onderzoeksterrein. Zo groeide de ambachtelijke zone uit tot een groot ovencomplex. Verder onderzoek moet uitwijzen of de hele zone tijdens de 15de – 16de eeuw in gebruik was, of dat deze zone doorheen de tijd geleidelijk van locatie veranderde. De bebouwing op het terrein – die ontstond in de 14de eeuw – ontwikkelde traag verder, waarbij vooral de uitbouw van een gotensysteem opvalt. Mogelijk had dit een impact op de inrichting van de achterliggende percelen, die tot dan toe – zeker van de tweede bouwphase van het gebouw – bebouwd waren. Mogelijk werd een deel van deze bebouwing opgegeven en deden deze percelen na de uitbreiding van het gootsysteem dienst als achtererven. Verder onderzoek naar de datering van de funderingen van de bebouwing en de gootsystemen moet hier uitsluitel in brengen. In deze is ook de link met het noordwestelijke ovencomplex interessant. Dit complex wordt tussen de (late) 13de en 15de eeuw gedateerd, op een moment dat het onderzoeksterrein steeds meer deel ging uitmaken van het stedelijke weefsel van Poperinge. Meer dan waarschijnlijk bestond er een grote mate van continuïteit tussen de oudste – noordwestelijke – en de twee hierboven besproken ovenzones. Deze continuïteit was in de eerste plaats ruimtelijk en chronologisch (mogelijk waren de verschillende zones niet van elkaar onderscheiden in de ruimte en de tijd). Over de functies van de verschillende ovens is te weinig geweten om sluitend te kunnen stellen dat ook de productie binnen de verschillende zones grote gelijkenissen vertoonde. Op basis van gelijkenissen in bouwtechniek lijkt dit echter wel het geval, al is de bouwtechniek van een oven niet indicatief voor de productie die in de oven plaatsvond. De meest concrete aanwijzing voor de functie van de ovens was de vondst van een eesttegel, die in verband kan worden gebracht met de productie van gerst. Historische gegevens wijzen dan weer op de aanwezigheid van een zoutziederij binnen het onderzoeksterrein.

Het terrein werd vanaf de Nieuwe Tijd erg intens bebouwd, waarbij voor het eerst ook de zone naast de definitief ingebedde Bommelaarsbeek bebouwd werd. De bebouwing kon in drie fases onderverdeeld worden. Deze onderverdeling was gebaseerd op de datering van de betreffende sporen en structuren en op gegevens uit cartografische bronnen. In de loop van deze periode werd het terrein vaak ingrijpend heringericht, waarbij de relatie met voorgaande bewoningsfasen vaak onduidelijk is. Tegen het midden van de 20e eeuw was vrijwel heel het onderzoeksterrein bebouwd.

Bertenplein 2013⁵³

In 2013 werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd door BAAC Vlaanderen ter hoogte van het Bertenplein. In de noordelijke helft werden restanten gevonden van een oud straattracté onder de bestaande asfaltering en kasseien. Op basis van het vondstenmateriaal onder dit oude wegtracté, zou deze van na de 15de eeuw moeten dateren. Deze weg kan ook worden herkend op de historische kaarten van Van Deventer (16de eeuw) en Ferraris (18de eeuw). Onder de weg bevinden zich nog verschillende langwerpige sporen. Mogelijk zijn dit de gevolgen van het opspitten van grond, bijvoorbeeld het resultaat van beddenbouw, in de proosdij.

In de zuidelijke werkput werden eerder concrete bewoningssporen aangesneden, dit onder de vorm van muren en vloeren. De oudste fase werd gevormd door muren uit baksteen (21x10x5/6 cm) met gele zandmortel. Een volgende fase werd gevormd door gelijkaardige bakstenen maar met cement. Bij gebrek aan dateerbaar vondstmateriaal is het dan ook erg moeilijk het muurwerk te dateren. Op basis van de baksteenformaten kan een ruime datering vanaf de 16de eeuw tot de 19de eeuw worden vooropgesteld. Modernere muren kunnen dan vermoedelijk, op basis van het 19de-eeuws kadasterplan, gedateerd worden vanaf de 19de eeuw. Onder de oudste resten werd nog een gracht opgemerkt, waarvan de vulling bestond uit natuurlijke pakketten. Deze lijkt aan te sluiten op de Hondsgracht. De afwezigheid van deze vondst op historische kaarten, zou er op kunnen wijzen dat de gracht voor de 16de eeuw reeds gedicht was. Een andere hypothese kan zijn dat de gracht de proosdij omsluit. De verbinding tussen de Hondsgracht en de proosdij zou in dat geval kunnen zijn doorbroken tijdens de aanleg van de Nieuwe Markt in de 12de – 13de eeuw.

Wanneer de gevonden gracht daadwerkelijk de gracht is rond de proosdij, dan kunnen de ietwat vreemde sporen in de noordelijke werkput, die we als spitsporen interpreteren, linken aan activiteiten binnen de proosdij. De datering van de muurresten bovenop de proosdij in de 16de eeuw, kan duiden op het inkrimpen van de proosdij in die periode.

Casselstraat 2016⁵⁴

Naar aanleiding van een nieuwbouwproject werd in 2016 een archeologienota opgesteld door BAAC Vlaanderen voor de Casselstraat 149 te Poperinge. Uit de bureaustudie is gebleken dat het plangebied gelegen was aan een secundaire Romeinse heirweg, deze weg werd gebruikt als invalsweg naar het stadscentrum zelf. Dit kan er op wijzen dat het plangebied sinds de Romeinse periode deel uitmaakte van het centrum van de stad. Op basis van historische en cartografische bronnen kon dit met zekerheid worden vastgesteld vanaf de middeleeuwen.

Daarnaast is de eerder landelijke ligging van het plangebied erg gunstig voor het aantreffen van occupatiesporen daterende uit de metaaltijden en de Romeinse periode. Dus ondanks de lichte bebouwing binnen het onderzoeksgebied is er een grote kans dat het bodembestand binnen de contouren van het plangebied intact is gebleven. Een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem kan dan ook leiden tot kenniswinst voor de omgeving binnen een archeologisch kader, ter aanvulling van het huidige bureauonderzoek. Vanwege het feit dat er zich nog te slopen bouwvolumes bevinden

⁵³ DE CLEER 2013

⁵⁴ VANDEPLASSCHE & KREKELBERGH 2016

op het terrein, betrof het een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat het archeologische vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefputten, zoals opgesteld in het programma van maatregelen, op een later tijdstip, na de sloop de bouwvolumes, uitgevoerd dient te worden. Effectieve resultaten van het veldwerk zijn bijgevolg nog niet gekend.

Rekhof 2017⁵⁵

Naar aanleiding van een nieuwbouwproject werd bij het begin van dit jaar een archeologienota opgesteld door BAAC Vlaanderen voor het plangebied Rekhof 12-18. Op basis van de bureaustudie kon men concluderen dat ter hoogte van het plangebied mogelijk nog archeologische resten zouden kunnen worden aangetroffen daterende vanaf de Romeinse periode tot de middeleeuwen en de nieuwe tijd. De landschappelijke ligging van het plangebied maakt het bovendien mogelijk dat er artefacten worden aangetroffen uit de steentijd en eventueel ook nederzettingssporen en vondsten uit de metaaltijden. Secundaire bronnen geven namelijk aan dat het onderzoeksgebied in de nabije omgeving van de Romeinse heirbaan was gelegen en dat het wellicht vanaf de oorsprong van de nederzetting Poperinge deel uitmaakte van het historisch stadscentrum. Vooral vanaf de middeleeuwen is de kans op het aantreffen van nederzettingssporen en bijhorende vondsten erg groot. Mogelijk ligt het onderzoeksgebied zelfs net ten noorden van een oude site met walgracht of motte.

Ondanks de bebouwing binnen het onderzoeksgebied is er een grote kans dat het bodembestand nagenoeg intact is gebleven. Er zijn namelijk geen aanwijzingen dat er grote verstorende activiteiten hebben plaatsgevonden in het recente verleden. Een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem kan dan ook leiden tot kenniswinst voor de omgeving binnen een archeologisch kader, ter aanvulling van het huidige bureauonderzoek.

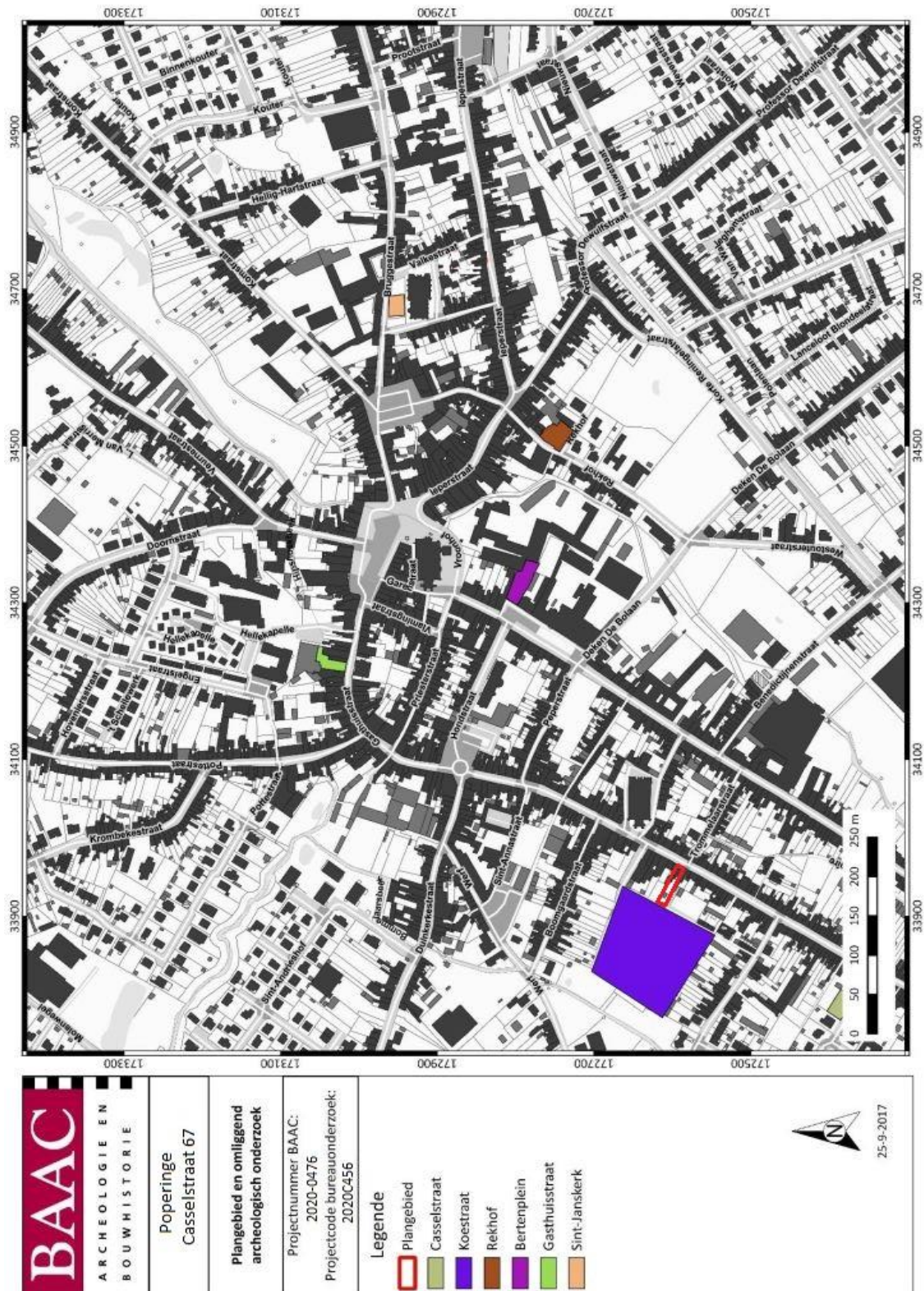
Vanwege het feit dat er zich nog te slopen bouwvolumes bevinden op het terrein, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat het archeologische vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven, zoals opgesteld in het programma van maatregelen, op een later tijdstip, na de sloop de bouwvolumes, uitgevoerd dient te worden.

Sint-Jans 2017⁵⁶

Tijdens het voorjaar van 2017 werd door BAAC Vlaanderen ten noorden van de Sint-Janskerk een archeologische opgraving uitgevoerd naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunning met betrekking tot de omliggende wegen. Tijdens het onderzoek werden amper sporen aangetroffen maar wel heel wat skeletten, resten van het voormalig kerkhof rondom de kerk.

⁵⁵ TERRYN 2017

⁵⁶ SCHEERS 2017

Plan 24: Archeologisch onderzoek uitgevoerd door BAAC (Vlaanderen) in de nabije omgeving van het plangebied gesitueerd op de GRB (digitaal; 1:1; 7/04/2020)⁵⁷

⁵⁷ AGIV 2020b

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Het projectgebied ligt ten zuidwesten van de historische stadskern van Poperinge, langs één van de historische invalswegen, namelijk de Casselstraat. Deze weg zou teruggaan op een Romeinse verbindingsweg zijn tussen Cassel en Aardenburg. In de ruime omgeving zijn aanwijzingen voor menselijke aanwezigheid sinds het neolithicum. Dit voornamelijk in de vorm van een aantal toevalsvondsten. Duidelijke, meer concrete archeologische aanwijzingen voor menselijke activiteiten zijn pas aanwezig vanaf latere periodes, zeker vanaf de bronstijd. Aanwijzingen hiervoor zijn onder andere gevonden op het terrein aanpalend aan de noordwestelijke grens van het projectgebied. Daar waren namelijk sporen aanwezig die gelinkt konden worden aan een bronstijd-cultusplaats. Daarnaast zijn op die site ook Romeinse brandrestengraven en sporen van middeleeuwse grondstofwinning en greppels aangetroffen.

Op basis van de cartografische bronnen kan gezegd worden dat het plangebied minstens vanaf de 16de eeuw deel uitmaakte van de bebouwing langsheen de Casselstraat. Op de kaarten tussen de 16de en de 19de eeuw lijkt het terrein telkens enkel aan de kant van de Casselstraat bebouwd. Het terrein bleef bebouwd tot op de dag van vandaag. De huidige bebouwing bestaat uit een voormalige herberg, die vermoedelijk in de 19de eeuw gebouwd is. Deze staat eveneens langsheen de Casselstraat. Het overige deel van het terrein is, op een klein bijgebouw na, nog steeds onbebouwd. Mogelijk kan de eeuwenlange bebouwing naast de Casselstraat voor enige verstoring van de bodem gezorgd hebben. Mogelijk is de rest van het terrein, ten noorden van het huidige gebouw, door de eeuwen heen eveneens verstoord geraakt. Dit is echter niet met zekerheid te zeggen, aangezien dit deel van het terrein tot op vandaag niet uitvoerig bebouwd lijkt te zijn.

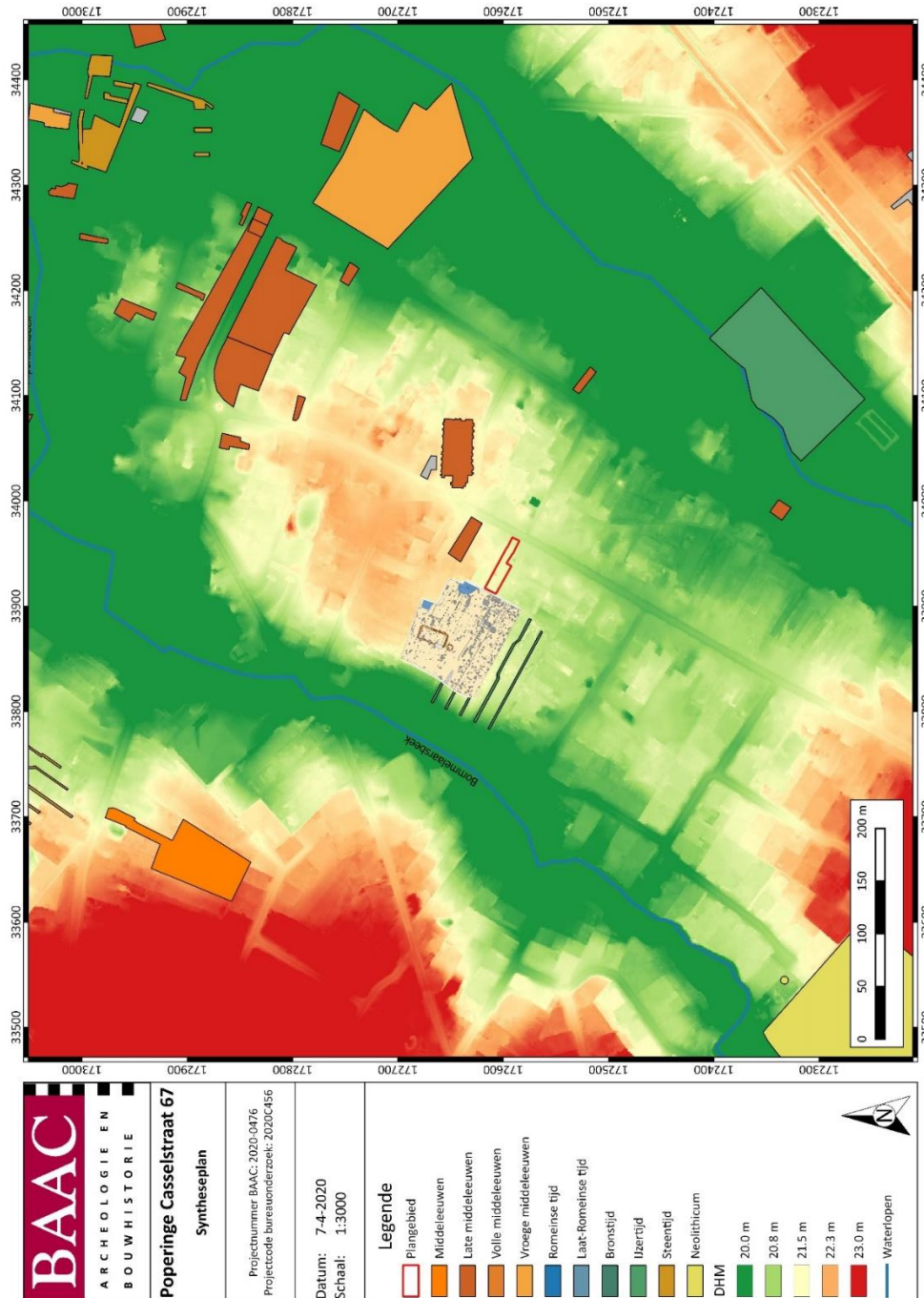
2.3.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen. Wel gaat de Casselstraat terug op een Romeinse verbindingsweg tussen Cassel en Aardenburg. Daarnaast wordt op de cartografische bronnen minstens vanaf de 16de eeuw bebouwing weergegeven ter hoogte van het plangebied. Daarnaast kunnen nog een aantal elementen aangehaald worden om een archeologische verwachting voor het plangebied op te stellen (zie Plan 25).

- Ten eerste is er de **landschappelijke ligging** van het plangebied, namelijk op een hoger gelegen zone tussen de Bommelaarsbeek en de Poperingevaart. De nabijheid van waterlopen en de ligging op een iets hogere en drogere plek, maken de omgeving gunstig om zich te vestigen. De kans is dus groot dat hier in het verleden menselijke activiteit geweest is.
- Ten tweede zijn er verschillende **archeologische indicatoren** voor menselijke aanwezigheid in de omgeving vanaf het neolithicum. De opgraving aan de Koestraat, net ten noorden van het plangebied, leverde sporen op die gelinkt kunnen worden aan een cultusplaats uit de bronstijd en Romeinse tijd. Daarnaast zijn er ook verschillende laatmiddeleeuwse afvalkuilen aangetroffen. Cartografische bronnen tonen eveneens aan dat het plangebied minstens vanaf de 16de eeuw bebouwd was.
- De vermoedelijke **bodemopbouw** bestaande uit een AC-profiel (op basis van het bodemonderzoek aan de Koestraat), maakt de kans op steentijdsites klein. Zeker aangezien het terrein ook nog eeuwenlang bebouwd geweest is. De kans op de aanwezigheid van sporensites uit latere periodes is wel nog steeds hoog.

De kans bestaat dat de aanhoudende bebouwing tot op de dag van vandaag het terrein aan de kant van de Casselstraat deels verstoord heeft. De impact van deze verstoringen op het bodemarchief en de historische bebouwing is echter niet te achterhalen. De kans op het treffen van archeologische sporen is nog steeds hoog.

2.3.3 Syntheseplan

Plan 25: Syntheseplan met weergave van de opgraving aan de Koestraat, CAI-periodenkaart en de waterlopen op het DHM (digitaal; 1:1; 7/4/2020).⁵⁸

⁵⁸ CAI 2020; AGIV 2020a; KALSHOVEN & VAN DER LINDE 2017

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering en afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het projectgebied ligt in de historische binnenstad van Poperinge, langs één van de historisch belangrijkste invalswegen. Actieve bewoning van het plangebied kon met zekerheid worden vastgesteld op historische kaarten vanaf de 16de eeuw. Net ten noorden van het plangebied zijn ook sporen aangetroffen uit de bronstijd, Romeinse tijd en late middeleeuwen. De aanwezigheid van sporen op het plangebied uit voorgenoemde periodes is dus zeer reëel.

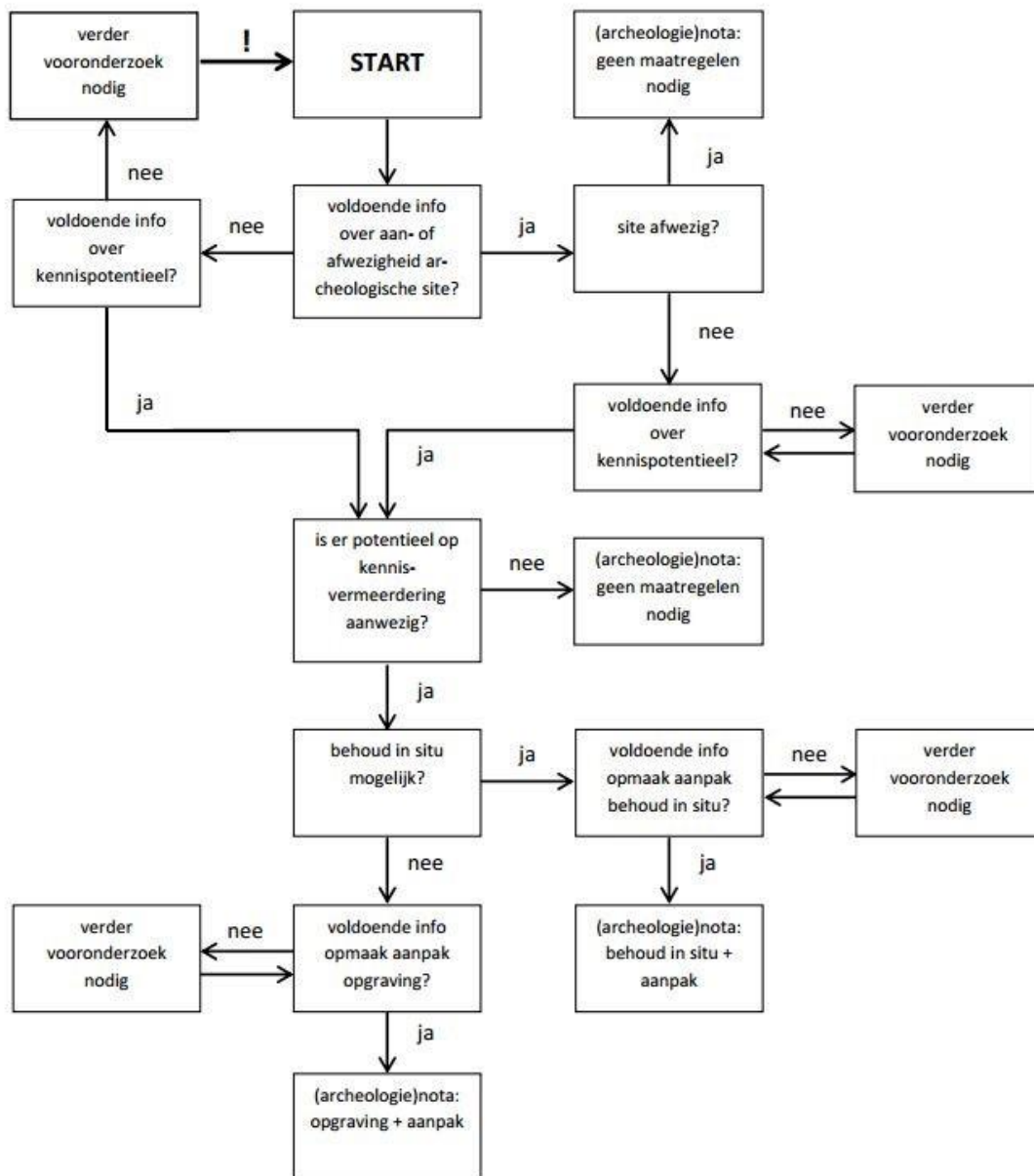
Gezien het ontbreken van kelderruimtes onder de huidige bewoning (19de eeuw), is de kans groot dat zich onder het huidige loopniveau nog sporen en vondsten bevinden uit de late middeleeuwen en ouder. Door de relatief diepe uitgraving voor de funderingen ter hoogte van de nieuwbouw, en de regenwater- en infiltratieputten en de bijbehorende rioleringen, is de kans op versterking van sporen van bewoning en bebouwing uit het verleden groot. Ook de kleinere ingrepen voor de vloerplaat en de funderingsvoeten ter hoogte van de loods kunnen mogelijk aanwezige sporen vernielen.

Archeologische sporen en vondsten ter hoogte van het plangebied kunnen nieuwe inzichten aanleveren over de bewoningsevolutie langsheen deze belangrijke invalsweg van de stad. Zo kunnen deze aantonen vanaf welke periode er sporen van menselijke aanwezigheid zijn langsheen deze voormalige Romeinse verbindingsweg. Ook kan achterhaald worden sinds wanneer de percelen langsheen de invalsweg bewoond waren, of er sporen of vondsten zijn die wijzen op artisanale activiteiten, en of de rand van de historische binnenstad langere tijd eerder landelijk bleef of niet. Verder archeologisch onderzoek zou een unieke aanvulling kunnen zijn op de verworven inzichten bij de opgraving aan de Koestraat.

Concreet worden er bewoningsresten vanaf de late middeleeuwen verwacht of eventueel ouder. De kans op steentijdsites is gezien de bodemopbouw en eeuwenlange bebouwing zeer klein. Sporen vanaf de bronstijd en de Romeinse tijd zijn daarnaast zeer reëel.

Volgens de Code van Goede Praktijk paragraaf 5.2 dient na elke fase van het vooronderzoek (in deze het bureauonderzoek) te worden afgewogen of verder archeologisch vooronderzoek noodzakelijk is. Na afronding van het bureauonderzoek stelt BAAC op basis van de beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek vast dat verder archeologisch vooronderzoek niet noodzakelijk is (zie Figuur 10).

Op basis van het vooronderzoek is er een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid in verband met de aanwezigheid van een archeologische site. Ook is voldoende info verzameld over het kennispotentieel. Deze is namelijk zeer hoog gezien de zeer interessante locatie voor bewoning in het verleden, de ligging langs een belangrijke middeleeuwse invalsweg naar de stad, die bovendien een Romeinse oorsprong kent, en de aanwezigheid van een zeer rijke site vlak naast het plangebied. Gezien de geplande werken is behoud in situ niet mogelijk. Wel is er voldoende informatie voorhanden om een plan van aanpak voor een opgraving op te maken. Bijgevolg **eindigt het vooronderzoek**, en wordt een archeologienota opgesteld met een programma van maatregelen voor **een opgraving**.

Figuur 10: Beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek.⁵⁹

⁵⁹ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2020

3 Samenvatting

Naar aanleiding van een vergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen, werd voor het plangebied aan de Casselstraat 67 te Poperinge een archeologienota opgesteld. Op basis van de bureaustudie werd vastgesteld dat ter hoogte van het plangebied, gelegen binnen een archeologisch vastgestelde zone, zeker nog bewoningssporen vanaf de 16de eeuw aanwezig kunnen zijn. Wegens de ligging langs de Casselstraat, met Romeinse oorsprong, en één van de belangrijkste middeleeuwse invalswegen naar de stad, en de vele archeologische vondsten uit het neolithicum, de bronstijd, de Romeinse tijd en de late middeleeuwen in de nabije omgeving, worden ter hoogte van het plangebied ook oudere sporen verwacht.

Wegens het ontbreken van ondergrondse structuren in de huidige bewoning is de kans op bewaring van deze archeologische sporen en vondsten dan ook relatief hoog. De huidige bouwplannen vormen bijgevolg een bedreiging voor het bodemarchief. Verder archeologisch onderzoek is dan ook nodig, aangezien behoud in situ niet mogelijk is.

4 Bijlagen

4.1 Inplantingsplan

4.2 Snede nieuwbouw

4.3 Snede nieuwe loods

5 Lijsten

5.1 Figurenlijst

Figuur 1: Zicht vanaf de Casselstraat op de voormalige 19 ^{de} -eeuwse herberg.....	5
Figuur 2: Zuidoostgevel van de nieuwbouw en noordwestgevel van de nieuwe loods.....	6
Figuur 3: Hoogteverloop terrein	13
Figuur 4: Kenmerken van de quartairgeologische kaart schaal 1:200.000 betreffende het plangebied	20
Figuur 5: Kenmerken van de quartairgeologische kaart schaal 1:50.000 betreffende het plangebied	20
Figuur 6: 17 ^{de} - eeuws zicht op Poperinge uit Flandria Illustrata vanaf de Deken De Bolaan. De Casselstraat loopt langs de Onze-Lieve-Vrouwekerk (links) richting de Sint-Bertinuskerk (midden).....	24
Figuur 7: 16de-eeuws kaartbeeld van de Casselstraat te Poperinge. Onderaan huizenrij dat onderzoeksgebied omvat.	28
Figuur 8: Profiel 107 uit de opgraving aan de Koestraat.....	44
Figuur 9: Profiel 308 uit de opgraving aan de Koestraat.....	44
Figuur 10: Beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek.	54

5.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 31/03/2020)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 31/03/2020)	3
Plan 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto (digitaal; 1:1; 31/03/2020)	7
Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting funderingen en riolering (digitaal; 1:1; 31/03/2020)	9
Plan 5: Plangebied met weergave van de impact van de geplande graafwerken (digitaal; 1:1; 31/03/2020).....	10
Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen (digitaal; 1:1; 31/03/2020)	14
Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM (digitaal; 1:1; 31/03/2020)	15
Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:50.000; 31/03/2020)	17
Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart (digitaal; 1:200.000; 31/03/2020)	18
Plan 10: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:50.000; 1/04/2020)	19
Plan 11: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:20.000; 1/04/20).....	22
Plan 12: Plangebied op de Deventerkaart (analoog; onbekend; 1/04/20)	27
Plan 13: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 1/04/20)	29
Plan 14: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 1/04/20)	30
Plan 15: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 1/04/20)	31
Plan 16: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 1/04/20)	32
Plan 17: Plangebied weergegeven op chronologische mozaïeken van 1873 en 1904 (analoog; 1:25.000; 1/04/20).....	33
Plan 18: Plangebied weergegeven op chronologische mozaïeken van 1939 en 1981 (analoog; 1:25.000; 1/04/20).....	34
Plan 19: Plangebied weergegeven op de orthofoto's van respectievelijk 1973 en 2000-2003 (digitaal; 1:1; 1/04/2020).	35
Plan 20: Plangebied weergegeven op de orthofoto's van 2012 en 2019 (digitaal; 1:1; 1/04/2020).	36
Plan 21: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:1; 1/04/20)	37
Plan 22: Plangebied weergegeven ten opzichte van het sporenplan van de opgraving aan de Koestraat (digitaal; 1:1; 6/04/2020).	43
Plan 23: Plangebied weergegeven t.o.v. profielenplan Koestraat, op het DHM.	45
Plan 24: Archeologisch onderzoek uitgevoerd door BAAC (Vlaanderen) in de nabije omgeving van het plangebied gesitueerd op de GRB (digitaal; 1:1; 7/04/2020)	50
Plan 25: Synthesepan met weergave van de opgraving aan de Koestraat, CAI-periodenkaart en de waterlopen op het DHM (digitaal; 1:1; 7/4/2020).	52

5.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. 38

6 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerendergoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.

AGIV, 2020a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.

AGIV, 2020b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB).

AGIV, 2020c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2020d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

CAI, 2020. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerendergoed.be/>.

CARTESIUS, 2020. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

DE CLEER, S., 2013. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Poperinge, Burgemeester Bertenplein 22, BAAC rapport*, Bassevelde.

DEMOEN, D., 2017. *Archeologische opgraving Poperinge Gasthuisstraat, BAAC Vlaanderen Evaluatienota*, Gent: BAAC Vlaanderen.

DOV VLAANDEREN, 2020a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2020b. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2020c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

GEOPUNT, 2020a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2020b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2020c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be>.

- GEOPUNT, 2020d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020e. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845).
- GEOPUNT, 2020f. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).
- DE GEYTER, G., 2001. *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest, Kaartblad 27-28-36 Proven-IEPER-Ploegsteert*, Brussel.
- GOOGLE, 2020. Google Street View. Available at: <https://www.google.be> [Geraadpleegd januari 11, 2018].
- IOE, 2020. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.
- KALSHOVEN, M. & VAN DER LINDE, C.M., 2017. *Cultusplaats in de achtertuin. Sporen uit de late bronstijd tot en met de nieuwe tijd in Poperinge (Koestraat)*. BAAC rapport A-13.0116, 'S Hertogenbosch.
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2020. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.
- KREKELBERGH, N., 2012. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem in Poperinge, Gasthuisstraat 40-42 - BAAC Rapport 37*, Bassevelde.
- MATTHIJS, J., 2002. Toelichting bij Quartairgeologische kaart: kaartblad 27-28-36 Proven-Ieper-Ploegsteert.
- DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000*, Leuven.
- ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN, 2020. Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek.
- VAN RANST, E. & SYS, C., 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000). , (April), p.361.
- RIJKSARCHIEF, K., *16de eeuws kaartbeeld Casselstraat Poperinge*,
- SANDERUS, A., 1641. *Flandria illustrata, sive Descriptio comitatus istius per totum terrarum orbem celeberrimi, III tomis absoluta*. Available at: <http://www.flandrica.be> [Geraadpleegd januari 1, 2016].
- SCHEERS, A.J., 2017. *Fysisch-Antropologische assessment Poperinge Sint-Jans, BAAC Vlaanderen Assessment*, Gent.
- TERRYN, B., 2017. *Archeologienota Poperinge, Rekhoef 12-18, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 377*, Bassevelde.
- VANDEPLASSCHE, A. & KREKELBERGH, N., 2016. *Archeologienota Poperinge, Casselstraat 149, BAAC Rapport nr. 286*, Bassevelde.